

Laaneotsa Annela:

„Šooaastakanõ setokeeline latsiaokiri Täheke om no' ilmunu, joba ütsändät aastakka saava' latsõ' lukõ' setokeelitsit juttõ ja luulõtuusi ja ka eis' aokirä jaost joonstada' ja kirotä.“

lk 3

Sarvõ Õiõ:

„No' mi olõ aoh, ku tahetas oppi, tahetas mõista, tahetas kõnõlda, tahetas kirotä' ummi mõttit seto keeleh.“

lk 9

Lillaku Anti:

„Trööstist nuilõ, kinkõlõ teema väiga kõrda lätt – lõunõeesti kiili aoluku võimi lukõ' aestagasatu ja -tuhandidõga. Šoo om midägi, minkõ iist tasos saista.“

lk 9

Setomaa

Hind 2 eurot

Juuni 2026, nr 6 (439)

Välländmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Miktämäe vana tsasson kõrrastõdi kunigriigipääväst kõrda

Miktämäel nelädät saandit püsuv vana tsasson sai jaanikuu edeotsah ehtüsmestri Raudoja Ahto käe all vaia minevä' ilolõikusõ', õt Mandri-Eesti kõgõ vanõp palkhoonõh olõs Seto Kunigriigipääväst aast vahtsõ lastukatusõ ja vaeldõit palkõga' sissekaugil.

BREIDAKSI ARVED

„Kunigriigipäiv tulõ ja mõtõldi, õt olõs õigõ aig üle kaia' vana tsasson,“ kõnõl Raudoja Ahto. „Mandri-Eesti kõgõ vanõp palkhoonõh ja tegelgult naati jo minevä' aestaga kõnõlõmma, õt edimäts'e kats palgirita omma' ar' määnü' ja katusõhe nakasõ' mulgu' tulõma.“ Setomaa valla telmisõ pääl alost Raudoja Ahto katõ abilisõga' juunih vana tsassona kõrrastamist. Tuul pääväl, ku Setomaa reporter ehtüst käve kaemah, oll palkõ vaeldaminõ pühäkua sissekaugi man poolõhilmah ja puul lastukatust oll maaha vöödõt.

Miktämäe tsassona remontjä.

Breidaksi Arvedi pilt

Viimäte vaeldõdi Miktämäe vana tsassona lastukatust Raudoja Ahto tiidä' 15–20 aestaga iist. Tsasson saais puiõ vaihõl, mia lastukatusõ eloiõkä

lühendäs. A juhtunu' om muudki'. „Kliima lahk,“ selgitäs Ahto. „Muido talv tull, lumi sattõ pääl ja jäi, a no' sulatas, sis külmätäs, jal' sulatas ja külmätäs, liigahtas ja lahk.“

Pääl tuu ehtüsmestri sõnnu piteh omma' ka' lastu' kehvebä'. Kliima om lämmäp, puu kasus kipõbahe ja tuust lastu' omma'

kehvebä'. „Kõik tuu kokko tegegi' lastukatusõ eloiä lühkõbast,“ kintäs Ahto.

Ka' kusikuklasõ tegevä' huunõlõ uma. Palgi', mia' ar' vaeldõdas, olli' seest kusikuklaisi pessi täüs. „Pääl paistu' kõvõba', ku seest olli',“ ütäl Ahto.

Ehtüsplatsi pääl tei' tüüd Raudoja Ahto üteh Korts-Linduse Kristjani ja Raudoja Tõnniga'. Miktämäe vana tsasson om dendrokronoloogilisi uurindõdõ perrä ehitet aestagal 1694. Tuuga' ommõgi' Miktämäe vana tsasson tiidäolõvalt kõgõ vanõp puitehitis Mandri-Eestih. Saari pääl om kõgõ vanõp Ruhnu vana kerik (1643–1644), kirotas Vikipeedia. Tsasson oll inne Tarto-Petsere tii veereh, mia lätt läbi Miktämäe külä. Sinnä' naata-as inäp matma 19. saandi edimätsel poolõl ja kohki' 1960. aastagil tuudi tsasson sadakund meetrit lõunõ poolõ. Kukki' 1990ndäil ehitedi Miktämäele vahtsõnõ tsasson, vöödõti vahtsõ saandi edimätsel künnendil ette ka' vana tsassona restauriirminõ ja 2009. aestaga süvõl pühitsedi tsasson vahtsõl.

Tõlknü' Sarvõ Õiõ.

Riigikogo väliskomisjon käve Setomaal

Riigikogo väliskomisjon oll 12. juunil visiidil Setomaal, õt kaia', kuvvamuudu lätt idapiiril Balti kaitsõvüüandi ehitäminõ, midä mai lõpuh käve' külästämäh Eesti ja Tsehhi presidendi'.

„Meil om sääne hüä kom-mõh, õt vähäbält kõrd kuuh-saisu joosul kavvu' idapiiril, kaia' olokõrda nii Narvah ku siih, Kagu-Eestih,“ kõnõl väliskomisjoni esimisi Mihkelsoni Marko. „Mi olõ Setomaal kaunu' mitmit kõrdu ja ku eelä' mi olli Narvah, sis täämbä' mi olõ terve päävä' siih.“

Hummogupoolõ oll komisjon piirvalvõ tüüga' tutvumah Koidula piiripunktih ja Piusa kordonih, kauti ka' ütte piirilõiku kaemah. „Parhilla' om kõgõ värskep teema Balti kaitsõvüüandi ehitüs, tuuperäst sis mi kae, mäntseh saisuh tuu om, kuis luudusõh vällä pais-tus, mäntse' omma' edusammu' ja mäntse' omma' probleemi“, ütäl Mihkelson.

Balti kaitsõvüüandi ehitüset kõnõldõh tä ütäl, õt šooaga' lätt, nii ku eestläisil õks: edimält saa-ai vidämä, peräst saa-ai pidämä. „No' om nätä' mitmit kilomeetrit valmis kaibõt kraavõ. Siih om väiga' hüä kuuhtüü kaitsõvää ja kohalikõ vaihõl,“ ütäl Mihkelson.

„Mul olõ-õi kunagi' olnu' pelgämist, õt kaitsõtahe om siih hõste korgõ, nii ku ka' valmis-olõk panusta' realsõlt tegevuisihe,“ tunnust Mihkelson. „Kohaligu' inõmisõ' tundva' ütstõist kõgõ parebahe ja saava' ka' vaia minevit läbikõnõlõmisi pitä', ku tüü' kinkõgi' maa pääl läbi läävä'. Tuu om väiga' tähtsä, õt kohaligu' inõmisõ' olõsi' tiidligu', õt midä tetäs, mille tetäs, kuis tetäs ja õt tuu kõik saasi' ka' ilostõ kompenseerit. Õgal juhul om asi kannu takast väläh.“

BREIDAKSI ARVED

Tõlknü' Sarvõ Õiõ.

Eesti ja Tsehhi presidendi' käve' Setomaal kaemah Balti kaitsõvüüandi ehitämist

Eestih maikuu viimätsil päivil riigivisiidil kaunu' Tsehhi Vabariigi president Petr Pavel ja vabariigi president Alar Karis käve' kõrrast neläpääväl, 28. mail Setomaal, õt uma silmäga' nätä' Balti kaitsõvüüandi ehitämist.

„Mi olõ valmi' kaitsma Õuruupa Liitu ja piir, mia om siih aestagidõga' vällä ehitet, om väiga' iihkujolik. Om midä näüdädä“, ütäl president Alar Karis Vinski küläh idapiiri veereh. „Ku Tsehhi president lätt tagasi, ma arva, tä tulõtas meid hüä sõnaga' miilde. Ka' Tsehhi om hoiõt läbi šoo piiri.“

Setomaa Liidu vidämislõ naas aprillikuu keskpäigah pääl Meremäe piirkunnah erämaiõ pääl Balti kaitsõvüüandi osast olõvidõ tankitõrjõkraavõ

tegeminõ. Kokko kaibõtas Võmorskist Mükse küläni' erämaie pääl umbõs 20 km tõkõstus-kraavõ. Tuust pia 9 km om parhillsõst aast valmis saanu'.

Maamanikõga' kokko-leppidõ saamisõ, säälhulga maie pruukmisõ iist kompensatsiooni masmisõ võtt hindä kanda' Setomaa Liit.

„Setomaa võtt iihliini vastust väiga' tõsitsõlt,“ ütäl Setomaa Liidu iistvidäjä Timmo Margus. „Läbi Balti kaitsõvüüandi mi muuda Setomaa tugõvast idapiiri bastionist, nii ku ütõ kõrralik seto kindlustalo om tuud läbi aigu olnu'. Tuu võimaldas nii Setomaal, Eestil ku ka' kõõl Õuruupal tunda' hinnäst julgõbalt.“

„Presidente Meremäe visiit näütäs, õt Eesti olõ-õi Õuruupa

Tsehhi ja Eesti presidendi' piiril.

Breidaksi Arvedi pilt

veeremaa, a om Õuruupa julgõ-olõku iihliin,“ ütäl Põhimõttõ

Kua iistvidäjä Ott Lumi. „Šoo, õt Tsehhi president pidä tähtsäst

uma riigivisiidi aol tulla' kaema kaitsõvüüandi ehitämist, kintäs, õt idapiiri kindlustamino om saanu' terve NATO roomi ütidesest huvist.“

„Setomaa vald võisi' olla' tervele Eestile iihkujost, õt kuvvamuudu kohalik umavaltsus, kogokund ja eräalgatus saava' ütidselt riiklikkõ huvvõ ello vüüä“, ütäl Lumi.

„Mi kanna šoo algatusõga' huult, õt Setomaa inõmisõ' olõsi' kaitsõ,“ toonit Timmo Margus. „Šoo sõnnom om kõigi nuidõ jaost, kiä' küüsüse', kas Setomaa om järgmäne ... Olõ-õi. Setomaa mõist hindä iist saista', meelet saad toetuda.“

BREIDAKSI ARVED

Tõlknü' Sarvõ Õiõ.

Mihkelsoni Marko.

Breidaksi Arvedi pilt

Hüä Setomaa rahvas!

Olõ-õi mitu aigo Setomaa aolehte ummist tegemisist kirotanu'. Viimäne kirotus oll vanal aestagal. A täks ti olõt kaenu' mu tegemisi läbi sotsiaalmeedia. Suur suvi om jo käeh, om viimäne aig kokko võtta' talvidsõ-kevä-jätse' tegemisõ' ja minnä' vasta suvõlõ, ku meid kõiki om Setomaal iih uutmah pallõ sündmüisi! Ma muidogi' ooda teid kõiki 1. augustil Seto Kuningriigipäiväle Miktamäele!

Ku no' aestaga edeotsast pääle naada', sis jaanuarikuuh sai maaha peet väiga' võimas vana-aestaga vaeldusõ pido. Ansambli Zetod traditsioonilino vana-vahtsõaestaga pido oll Tartoh – kõgõ suurõbah setokõisi liinah. Püssürohokeldri oll puupüstü rahvast täüs ja näide siäh ka' Setomaa kõgõ tähtsabah' tegeläse' – kroonikogo. Veidõ tuust, õt nä lihtsalt saalih olli', nä tullu' ka' kuuh ansambliga' lava pääle. Ütehkuuh tõmmati rahvas üteh ehedät seto leelot laulma, Hao Paali iistütlemisõl. Sääne moment jääs miilde elost aost nii bändipoissalõ ku ka' kõölõ rahvalõ!

Veebruarikuu kõgõ tähtsõp tegevüs oll muidogi' presidendi vastavõtt, kohe ma sai sool aestagal minnä' edimäist kõrda ülebootskana. Kipõ käeandminõ ja tervtüs Setomaa rahva puult sai presidendilõ edesi ant. Peko õnnistus ka'! Hüämeelinõ oll presidendipaar nii ku õks meid setokõisi näteh!

Märdsikuuh sai täüde viid üts võimas külähkauk üteh seto kogokunnaga' Rootsi Kuningriiki! Kunagi' ülikooli aol ma käve erinevidõ ansamblidõga' (sh Zetod, Klapp) kõikaig Eesti imäkeelepäiväl Rootsi Eesti Majah esinemäh. Valu katõsa aestakka järest. No' oll jo pia kümme aestakka vaihõlõ jäänü' ja ku suvõl Söödi Sirlele intervjuud anni, sis sai kokko lepütüs, õt ma tulõ üteh kaaskunnaga' Rootsi Kuningriigile küllä. Plaan oll saia' kokko ka' kunigaga', a tuu läts vett vidämä. Mi sai kokko tõisi tähtsidõ tegeläisiga'. Pikebält tuust külähkaugist ti sait jo lukõ'. Ja saat no' ka viil märdsikuu Setomaa aolehest, sootska Sarvõ Õiõ oll virk ja pand mi reisi kirja!

Aprillikuuh käve ettevalmstus iihuuva suvõhuuao jaost ja pääle tuu, õt ülebootska sai aestaga vanõbast, aprillikuuh midägi' erilist olõki-is.

A maikuuh naas Setomaa jaost suvi üte suurõ sündmüesega' – RATTAFFEST – „Retk läbi Setomaa“, midä kõrrald legendaarnõ kontserdi ja tiatrikõrraldaja Valmis Aarne. Osalitsõlt teno Valmisõ Aarnele õnnahtu mul kunagi' Treskih Silla talo osta', selle õt timä kõrrald sis ütte mu ansambli edukat suvõtuuri. Nii õt ku mi kunagi' mineva aestaga keväjä pei plaani, sis ma paki tälle just Treski Setomaa laagrikotusõst vällä. Kõuk läts läbi terve Setomaa ja kindlahe pakk kohalikõlõ ettevõtjilõ hüvvä võimalust hinnäst näüdädä' ja umavalmstõt kraamiga kaupatä'. Inäbä ku 2000 rattasõitjat sai' tunda' seto kultuuri, luudust ja soonulga külälislahkust.

1. juunil oll TV3 eetrih telesaadõh „Jüri ja Gretega küläst küllä“, kohe pääle sai pallõ olulist seto kultuurist. Seto talomuusiumi moro pääl tulõdi miilde, õt kuvvamuudu 4-aestagatsõna edimäist kõrda „Päivlik pätslik“ laulu lauli. Savvusannah tett liha pand Gretel „suu kinni“, selle õt midägi' nii hüvvä tä olõ-õs väidetävält kunagi' saanu'. Kiä saadõht näe-es, proomkõ' perrä kaia'!

Ja lõpõtusõst – 20. juunil saa Setomaa esindüs kokko Haanimiihiga', õt vasta võtta' ja vällä anda' tõõnõtõõsõ tunnustamisõ pakt. Viil om plaan suvõ joosul küllä minnä' ka' mulkõlõ, õt üstõist tunnusta'.

Suur suvi om käeh. Ma soovi teele kõigilõ hulga huvtavvi päivi ja ku inne kokko saa-ai, sis kindlahe 1. augustil Miktamäel Seto Kuningriigipäiväl. Ma ooda teid ka' Treski Festile 7.–9. augustini'! Verska raamadukogoh om setokõisi jaost müügil ka' sooduspiledi'! Mine' ja küüsü'!

VABARNA JALMAR,
ülembsootska

Tõlknü' Sarvõ Õiõ.
Teervalti Reigo pilt

Kultuur olõ-i õnnõ aolugu õga mitte ka tuu, midä loemi raamatidõst vai näütämi lava pääl. Kultuur om õks ka tuu, midä mi ummi kässiga Setomaal teeme. Käsitüükultuur olõ-i õnnõ minkagi ar' tegemine, tuu om kõüdüs ummi esivanõmbidõga, kõüdüs kogokunna ni loodusõga.

KALA INGRIT

Seto pitsipäivi kõrraldaja

Seto' ommava' pilopitsiga ilostanu' ummi rõivit – päälilige otsõ, pühäserätte, saaju aigu mõrsjarõivit. Või arvada, õt ku seto pitsi päivi olõsi-i naatu pidämä, olõs värmiline pilopits jäänü õnnõ rahvarõividõ mano. No' om jõudnu illoõ pilopits laembahe ello – pidokleite pääle, talotarrõ ja õgapäava rõivilõ.

Seto pitsi pilotamisõst kulus pallõ aigu, tuuperrä anna aitumma kõigilõ meistritõlõ!

Timahava tuudi seto värmilitsõ pilopitsi konkursilõ 25 tüüd. Ülekaeja' ja hindaja' olliva' Kangro Ulve, Kunsti Tiuu, Viskari Monika, Hörna Rieka ni Lillmaa Terje.

Nuuri arvõstusõh sai edimäitse preemia Saarõkivi Katarina-Lee. Timä opis Tartoh Tammõ koolih 10. klassih ja timä juhendaja oll' imä Pärtini Sirid. Liñk „Imäkõnõ ilolinõ“ oll' ilostõ kõrdapite tettü ja pilopits mahtu ilosahe linige pääle. Tõõsõ preemia sai Miktamäe 7. klassi tütrik Didžus Milana. Timä koti man oll' lisast pitsile kasutõt erisagamatsi

Seto pitsi meistri' ja juhendaja'.

Kala Ingridi kogo pilt

Selgüvä' seto pitsi preemia saaja'

muid tüüvõttit. Kolmas preemia anti vanigõ iist Saarõkivi Katarina-Leele. Nuuri eripreemia sai Verska 12. klassi tütrik Priksi Leenu. Timä suvinõ mütskene oll' ilosa kujo ja pitsiga.

Oppaja preemia anti Vabarna Janelõ. Timä tüütäs nii Verska ku Miktamäe koolih ja timä opaõ, avit' ni juhend' ütsät last mõõduvõtmisõlõ.

Täüskasunõtõ tüüdest oll' hindajidõl rassõ valikut tetä'. Peräkõrra jõuti kokkoleppele, õt andas vällä kol' pääpreemiat: Liivago Galinalõ, Taukari Mer-

lilõ ja Lätte Enele. Kõigi tüü' olliva' hõste peenõkõsõ nõgla ja ütekõrdsõ peenõ langaga tettü.

Galina julgõ värmiga kleit oll' ilostatu erisagamatsist pitsist võetu lilliga ja õll' viimäitse ilostusõni läbi mõtõldu. Merli pitsiga ilostatu sall oll' kõrdapite ilostatu ni hõste-hõste peenõkõnõ pilopits oll' ilostõ sallilõ mano pantu. Ene olarätt oll' keerolitsõlt plaanitu ni üleni ummamuudu pitsiga.

Ku kõik helü' nii kotusõ pääl ku arvutist oll' kokko loetu',

selgu rahvalõ kõkõ meeleperätsemp tüü. Rahva puult valitu meelelitsõmpa tüü iist anti preemia Liivago Galinalõ.

Viil anti vällä mito eripreemiat. Taarka Tarõ eripreemia sai Lassi Signe kardõn, Eesti Rahvakunsti ja Käsitüü Liidu ni Kangro Ulve eripreemia sai Taukari Merli. Pallõ õnnõ ni edenemist meistritõlõ!

Vahtsõl aastakal tulõva' jälki seto pitsi päävä' ja konkursilõ oodami pilopitsiga ilostatu sallõ.

Satserinna sõirapäiv tii-is vihmast vällä

Saatse muusiumi moro pääl oll' puulpühälõ järekõrrah XVI Satserinna sõirapäiv, kohe kõik-aig vihmast huulmalda' tulnu' inõmisi ka' Tartõ-, Viländi- ja Harõmaaltki'.

„Sõir om olnu' läbi aigu setokõisi kõgõ tähtsõp pühhi süük. Aestagast 2021 om sõiral geograafilinõ märk. Sõõge' sõira ja olgõ' hüämeelitsõ!“ ütõl MTÜ Seto Kükõ tegevjuht Ree Kai.

Sõirapäiväl sort publik vällä kõgõ pareba sõira. Võistlus oll' katõh kategooriah: kotõh tett sõir ja kotusõpääl valmis saanu' lämmi sõir.

BREIDAKSI ARVED

Võistlusõ võitja'

■ Külmä sõira võitja':

Pärtini Sirid
Ainiku Lily
Linnusõ Kaja

■ Lämme sõira võitja':

Vabarna Jane
Lillmaa Terje
Ainiku Lily

Sõirapäiv.

Breidaksi Arvedi pilt

Setomaa koolinoorõ' joonstiva' päälínket

Seto Käsitüü Kogo kuuluf vällä Setomaa koolinoorilõ seto naase päälilige joonstamisõ konkursi. Latsõ' uursõva' koolih oppajidõ käest, kaiva' linige pilte, kupmsõva' peris liñket ni naksiva' joonstama umma arvusaamist linigest. Konkursilõ tuudi 85 joonstust. Koolilatsi tõid hintsivä' säidse erisagamast kunsti- ja käsitüüinemest.

Aitumma kõigilõ latsilõ, oppajilõ ja avitajilõ! Erilinõ teno Ziugandi Piretile, Kruusamäe-Veinberg Meelikesele, Paljak Maidenilõ, Tikkop Ellele.

Naid päälínkit näütämi mi viil Seto Kuningriigipäiväl. Kimmähe tulõ joonstuskonkurss ka tulõva aastaga.

KALA INGRIT

Kõgõ paremba'

■ 1.–3. klass

1. Kallari Eliise, Miktamäe (tüü nr 7)
2. Järg Joosua, Verska (tüü nr 11)
3. Uljak Ketlin, Miktamäe (tüü nr 1)

■ 4.–6. klass

1. Põld Brita, Verska (tüü nr 39)
2. Leetma Johann, Verska (tüü nr 33)
3. Kõiv Annabel, Verska (tüü nr 37)

■ 7.–9. klass

1. Hunt Helen, Verska (tüü nr 85)
2. Timma Iiris, Verska (tüü nr 83)
3. Kisla Ketrin, Verska (tüü nr 74)

Rahvalõ miildü kõkõ inämbä tüü nr 39, tuu om Põld Brita joonstõtu päälínk.

SETO KUNINGRIIGI VÖISTLUISI JUHÕNDI' 2026

SÜÜKE JA JUUKÕ VÖISTLUS

SÖIR. Vöistlusõlõ tuud sõir piät olõma tett värskist kraamist (piim, kohopiim, võid, muna, suul). Sõir piät olõma ilosa värmiga, hõste kuuh püüsümä ja hüä värski lõhnaga. Sõira seeh või tarvada' lisandina õnnõ küümnit. Sõira võtva' vasta komisjoni liikmõ, kiä' kintäse', kas sõir sobis vöistlusõ reegliidõga.

LEIB. Leib om kullandõ pala, minkõlõ anti suud, ku käärokõnõ maaha sattõ. Leib piät olõma juurõtisõga tett, hüä maigo ja lõhnaga, ilosa vällänägemisõga, päält ille ja pakso koorõga. Pääle jauha või leevä sisse panda' õnnõ nuid lisandit, midä om võimalik kasvatada' Setomaal. Leevä võtva' vasta komisjoni liikmõ, kiä' kintäse', kas leib sobis vöistlusõ reegliidõga.

SIBULAPIIRAK. Vöistlusõlõ oodami sibulapiirakut, minkõ põhi om sepäga tett. Piirak või olla' kinnine vai päält lahtinõ. Olulinõ om puhas sibula maik, võimaligult vähäste lisandidõga. Piirak piät hõste kuuh püüsümä, õt olõs lihtsa lõigada' ja õt näesi' illoõ vällä. Hüä olõs, ku tarvadas' umma kotusõpääl kasunu sibulat.

Vedodnik: Roots Emeri, tel 58228241

HANSA, OL', TAAR ja VERREV VIIN. Setomaal paktas umatett kraami õks nõnnopite. Tuuperäst piät joogi', mia' kuningriigi vöistlusõlõ rahvalõ maitsmisõst tuvvas, olõma hüä maigoga, vannamuudu ja kõrdapite tett.

Kõrralinõ **hanša** piät õks vana viisi perrä olõma mito kõrda läbi aet ja tohi-olla' vähämb ku 50 kraati kangõ. Õigõ hanša om rüäst tett ja väega avvu seeh omma' nuu' meistre', kiä' viil eis' ka rükä kasvatasõ'. Vannamuudu tett hanša om klaar ja ilma värmildä' ni hüä lõhnaga, minkperrä saat õkva üldä', õt kraam om paslik ja õigõ. Hüvva hanšat piät vällänägemisõ perrä jo tahtma ja maigo perrä hüäst kitmä. Vastavõtja piät kõrraga ar' maitsma hanša ni ütlemä tuujalõ, kas juuk lätt Seto Kuningriigi meistri vöistlusõlõ vai jääs rahvalõ maitsa'.

Ol' om üväst tett juuk. Olõ-i mesimakõ. Parasjako käünü. Tohi-olla' vesine. Piät olõma hüä juuva' ja tegemä meele kerget.

Taar olõ-i kali. Innevanastõ tetti õgah taloh ummamuudu taari. Taar om leevä vai leevä-koorikidõ vai muud muudu jauhhõlõ pääle pant vii hapnõmisõ perrä saad hapu juuk. Taar piät olõma ilosa värmi ja hüä lõhnaga, tegijä piät ar' seletämä taari tegemisõ. Taar piät olõma kõrralitsõlt aigupite ar' hapanu ja piät olõma juujalõ meelelinõ.

Verrev viin om kodoaia vai mõtsamaa-kõistõst õigõhõ kääritet juuk, mia olõ-i ätkest last. Õga meistri tege ummamuudu, tuuperäst tulõ eis' pruumma tulla', õt meistri vällä sorti'.

Vedodnik: Liivago Imre, tel 53831637

Vöistlõmma tuud kraami iist mastas rahha: sõir 15 €/kg, piirak 10 €/kg, leib 4 €/kg, hanša 8 €/l, ol' 2 €/l, taar 3 €/l, verrev viin 5 €/l.

Kraami piät olõma: sõira 2 kg, piirakut 2 kg, leibä (vannamuudu) 2 kg, hanšat 1 liitri (terä-

viläst tett ja üle 50 kraadi), olt 2 liitrit, taari 2 liitrit, verrevät viina 2 liitrit.

- Kraami või tuuva' ka' inämbä ja sis tuu pandas kuningalavva pääle kostist.
- Kraamõ vastavõtminõ kellä 10–11. Kraami vastavõtminõ man om ka MTÜ Seto Küük esindajä.
- Hindajä' (sõogi- ja joogimaitsja') andva' uma helü, a tuu iist tulõ massa': sõir 5 €, piirak 3 €, leib 3 €, hanša 5 €, taar/ol' 4 € ja verrev viin 4 €.
- Kõkõ inämbä helli saanu' sõogi- ja joogitegijä' omma' rahva lemmiku'.
- Sooaastagatsõ' sõira-, leevä-, hanša-, ollõ- ja taarimeistri' sortva' vällä seto sõogi ja joogi asatundja'. Verrevät viina ja piiragu-meistri selgus rahva helüde perrä.
- Juukõ ja süüke pruuminõ lõpõs, ku üte inemisõ tuud kraam saa otsa. Perrä-jäänü' joogi' ja sõogi' läävä' kuningalavva kostist.

KARGUSÕ JA KASATSKI VÖIKI TANDSMINÕ

Valitas illoõ, tark ja kõrralitsõlt rõvih seto esindajä. **Kõgõ paremb kargusõkargaja ja kasatskikargaja:**

- mõist seto muudu tandsi';
- om seto muudu olõkiga ja kihähoitmisõga;
- mõist hinnäst pillimehe muusiga perrä säädä' ja tandsi';
- kargusõkargaja tands tsõõrih tõisiga ütehkuuh ja edvistämälä' kaejido jaost. Ku om veidembä ku kats vöistlõjat, sis hindamist tulõ-i. Ku kargust kargama pand kirja inämb ku kümme tandsjat, sis hinnatas naisi kargust eräle katõh kategooriah: vanik-pää' ja linikpää'. Hindamistargol om õigus jättä' avvuhind vällä andmalda', ku olõ-i tingimuisi täüdet. Hindamistargol om õigus vällä anda' erälde kitmisõ aupapõr, ku tuu om ar' põhjõndõt.

Päavedodnik: Leetma Janeka, tel 5816 3614

KIMMÄS SETO KEELE KÖNÖLÕJA

Tuu jaost, õt Seto Kuningriigih kimmä kõnõlõja avvunimetüs saia', piät mõistma hõste seto keeleh kõnõlda'. Tuu jaost tulõ rahva iih üts väiko jutusõkõnõ ette kanda'. Jutt om ette ant eesti kiräkeeleh ja tuu tulõ ümbre panda' seto kiilde. Ettevalmistamisõst andas papõr ja pleiäts, kimmä ao joosul tulõ tuu ümbrepanminõ ar tetä'. Tuusama jutt tulõ sis seto keeleh esinemislaba pääl rahvalõ ette kanda'. Päämäne om, õt juttu tulõsi-i sisse kiräkeele sõnno sääl, koh saa üldä' uma setokeelidse sõna.

Könõlõja man hinnatas:

- seto muudu sõnasäädmist jutussõh;
- vannamuudu ütlemistõ ni sõnno tarvtamist;
- seto muudu sõnno käändmist-püürdmist;
- õigõ seto keelekumu (intonatsiooni) vällakostumist.

Päavedodnik: Nassari Elvi, tel 527 1760, elvi.nassar@gmail.com

PILLIMIHI VÖISTLUS

Vöistlusõlõ sorditas vällä üts kuninga pillimiis. Mängi' vöit **libliklõõtsa, Teppo-tüüpi lõõtsa, karmoõkat, kiigat**, (seto helühannaga) **kannõlt**.

Midä kaetas ja kullõldas:

- tulõ mängi' üts seto kargus ni üts vabalt valit tandsolugu, midä mängitäs Setomaal;
- pillimäng õkva kisk tandsma;
- pilli perrä om hüä ja kerge seto muudu tandsi' ja lugu om mängit kimmä taktiga;
- pillimiis piät tiidmä ja mõistma tuust ka rahvalõ kõnõlda', mäntsest nulgast lugu peri om vai kinkõ/minkõ perrä tä om tuu ar' opnu.

Hindamistargol om õigus jättä' avvuhind vällä andmalda', ku olõ-i sood kõrda täüdet. Niisamatõ om näil õigus vällä anda' lisa-avvuhindu/tiitlit.

NÄPOTÜÜ VÖISTLUS

Timahava om kuningriigi näpotüü vöistlusõ teemast **päälilik**.

Kuna päälilõge tegeminõ võtt pallõ aigu, sis piät varra alostama. Seto abielonaase kõkõ õgapäävätsemp päakatõ om linik. Varatsõmbal aol koeti kirjuga ilostõt linik täüslinatõst, illatsõmbatsõl aol puuvillatsõst pleegitetü niidist. Kirälangust olf punanõ puuvillanõ maagõlang ni ildamba poodivillanõ ja umakedrat villanõ. Linige otsa' õks alati ilostõdi.

Timahava saa kuninga näpotüümeistri tuu, kiä om kotoh valms tennü kõkõ ilosamba ja kõkõ inämbä aigu nõudnu linige. Konkursil hinnatas, ku kõrdapite ja ku kimmält om koetu, kaetas ni hinnatas värme, kirja, ilostusi ni kuis nuu' kõik kokko sobitusõ'. Kiä taht õks meistrist saia', sis piät kõik tää (linige kangas, linige kiri, pilopits vai nõglaga tsusit kumak ni pulgakõisiga koetu pilo) hinel olõma tettü. Hindamisõl and mano tuu, ku meistri om mustri eis' vällä märknü. Vasta võtami ka linige, ku olõt osalitsõlt eis' tennü ja täpselt mano kirotanu, määne osa linigest om su tettü tüü. Näütüest: poodikangast ummõldu linik, a otsa' ommava' hinel koetu ja pilotõtu, vai sis om võõdõt vanaimä vai kinkagi tõõsõ koetu linigeots, mano pantu hindäl

koetu linigekangas ja pilotõtu pits, vai muu sääne. Kimmähe piät olõma selgtüskiri man.

Viimäne aig linige tuumisõst vai saatmisõst üteh nimesildi ja selgtüsega om **30. juuli Seto Käsitüü Kogo kontorih Verskah**. Tõid võetas vasta ka **1. augustil Kuningriigipäävä hummogu infotelgih kooni' kella 11**.

Tõid hinnatas ja hindajä' kuts kokko Seto Käsitüü Kogo. Kõigist konkursilõ esitet tõiest säetäs vällänäütüs. Rahva hääletüse tulõmusõna hõigatas vällä ka rahva meelest kõkõ ilosamba linige tennü näpotüülinõ.

Vällä andas kats avvuhinda: rahva miildümine ja žürii meelest paremb.

Päavedodnik: Kala Ingrid, tel 512 0659

VÄGÜMEHE VÄLLÄSORTMINÕ

Setomaa kõgõ kõvõmba mehe välläsortmisõ man kaetas joudu, kimmäst kätt ja terävät nutti. Kihäkaal om õnnõ üts ja piä-i olõma Setomaa juurõ', om vaia julgõt päalenakkamist. Kõgõst kõnõldas täpsembält vöistlõmisõ man. Kõgõ kõvõmba vägümehe jaost olõ-i tähtsä' punkti', tä om tõisist üle, ku om õigõl aol õigõhõ kotusõh.

Vedodnik: Meitus Miko, tel 5301 5109

TALOTÜÜMEISTRI

Talotüümeistri vöistlusõlõ pandas proomilõ osavõtjido praktikõsõ oskusõ, täpsus, kiirus ja tarkus erinevidõ taloelo ja maaeloga' kõüdet ülesandido läbi. Vöistlusõlõ selgitõdas vällä osavamb talotüü tundja, kiä' mõist kõgõ parembahe ühendä' tiidmisõ', mõistmisõ ja targalt tegutsõmisõ. Mi ooda osa võtma nii naisi ku mihi.

LEELOKOORÕ VÖISTLUS

Timahava om Seto Kuningriigih kõgõ paremba leelokoorikõsõ välläsortminõ. Õks tuu jaost, õt nuu' naase' ja mehe', kiä' mõistva' seto laulu tetä', saanu' vahtsit laula üteh kooriga ette kanda'. Sool aastagal om teema põllulaul, lisast oodõtas ütte ilotamisõ laulu koori umal valikul.

Etteastõ tohi-olla' pikemb ku säidse minnat. Laulda' tulõ pääst, seto muudu (algriiimih jne) ja seto viiega. Hinnatas kõkkõ tuud, mia seto laulu mano käü: sõnno, iistütlejät, killõt, koori hellü ja kõrralist vällänägemist. A niisamata ka tuud, kuis kuur ilotas ja helü kokko kõlas. Oodami koorõ hüälmeelil ilotama ni vöiki laulma. Oodõtas nii naisi ku mihi!

Vedodnik: leelokoor Helmine Suun Riina, tel 524 0761

Ilmunu om ütsäs setokeeline latsiaokiri Täheke

Sooaastakanõ setokeeline latsiaokiri Täheke om no' ilmunu, joba ütsändät aastakka saava' latsõ' lukõ' setokeelitsit juttõ ja luulõtuusi ja ka eis' aokirä jaost joonstada' ja kirota'.

Uma elost ja latsiäist kõnõlõs pikäh intervjuuh Setomaa ülembsootska Vabarna Jalmar, uma tegemisist jutustas Seto-

maa nuursootska Bergi Emilia.

Lillaku Anti om kirotanu jutusõ „Kelgusõit“, koh kõnõlõs, kuvvamuudu tä om latsiõiah Petsereh müüdä mastõra müürü mullahunnikit alla sõitnu. Tutimütsü suvõpukhusest kirotas Saksatammõ Markus. Uma luulõtuusi om avaldanu' Jaago Hans ja Sarvõ

Maafa. Tähekesest saat lukõ' ka Setomaa Kooli Verska õpmiskotusõ 3. klassi latsi koduloolõtuusi. Seto latsõ' soovtasõ' ka raamatit lukõ'. Tähekesest saat tiidä' ka vahtsõst raamatust „Laaneotsa Maria jutusõ" ja lukõ' ka ütte jutust soost raamatust. Aokiräh om kokanulk, nalä', omma' laulusõna'

ja meisterdämisenulk, mõistatusõ' ja koomik.

Setokeeline latsiaokiri Täheke ilmus Tähekesõ päätoimõndaja Martsoni Ilona ja toimõndaja Hinrikuse Kadri ja sootskidõ Sarvõ Õiõ ja Laaneotsa Annela iistvidämisel. Setokeeline Täheke ilmus üts kõrd aastagah.

Kõik Setomaa kuulõ õpmiskotusidõ ja latsiäia latsõ', Talina ja Tarto Seto Latsi Kooli latsõ', kultuuriklubi Setoluu' latsõ' saava' aokirä hindäle kingtüsõst, ka joudva' aokirä' Setomaa raamatukokko. Aokirä saat hindäle osta' Setomaa muuseumidõst.

LAANEOTSA ANNELA

Mälestusjutt kunstnik Liiva Silvi

85. sünnüaastapääväst

NASSARI ELVI

Setomaa kõkõ vahtsõmb kogo-teos nummõr 3 (ilmu 2025) om pühendet seto vahtsõmba ao kultuurilõ. Üts raamadu pää-tükk kaes ka seto kunsti. Pää-mätselt om kirotusõh nimmät nuid tsaari- vai eestialoitsi kunstiluuji, kiä omma' ülest joonstanu' vai maalnu' Pet-sere liina, Setomaa maastikkõ ni inemiisi. Seto juuriga kunst-nikõst omma' mõnõ' saanu' kah pikembä jutu osalisõst. A Seto-maal sündünü Liiva (Luikoja) Silvit, ütte andõrikkambat Eesti graahvikut, om sääl õnnõ lüh-kolt ar' nimmät.

Liiva Silvi kunst oll' ja om parhillatsõlgi aol veiga hin-nat. Timä sai uma tüü iist elo joosul hulga avvutasõsit: mit-mit kõrdu Eesti Kunstnigõ Liidu graahvikapreemia, Krist-jan Raua kunstipreemia (2007), Valgõtähe IV klassi ordeni (2013). Tarto Kunstikuul, minkõ Liiva Silvi kunagi lõpõf, tähis-täs juulikuuh umma 75. aasta-päivä, Silvi sünnüst saa müüdä 85 aastat. Olgu' soo kirotus, koh kae lähämbält timä sünnükoto ja juuri, süvä perräkumardus ja avvuandminõ kuulsalõ Eesti kunstnigulõ-graahvikulõ.

Latsõpõlv ja vanõmba. Silvi sündü 22. jaanuaril 1943. aastal Saatse vallah Tupina (vinne keeli Stupino) küläh Ivvan Luikoja (1914–1949) ja Maria Luikoja (1914–1996) perre kol-manda latsõna. Imä Manni oll' näio-põlvõ nimega Ahone ja Tupinahe mehele tulnu Jaastru-vast. Perre kõik latsõ' oll' tüd-rokõsõ: 1935. aastal sündünü Olga, 1939. aastal Aili, 1941. aastal Silvi, 1946. aastal Leida ja 1948. aastal Aino. Silvi oll' latsist keskmäne.

Silvi imäl Marial (Mannil) oll' mito sõsar-velja. Üts veli, Ahone Peeter, pagõsi päälesõa aol uma perrega Jaastruvast ar' Tallinna lähkohe Nõmmõlõ elämä. Piire pujast Voldemarist sai tuntu seto pillimiehis Ahose Volli. Manni uma perrega läts kah ar' Eesti – elämä Viländi-maalõ. Sääl tüüt' tä pikkä aigu sovhoosih ja kuuli 1996. aasta keväjä elähünü inemisõna, 82-aastatsõna. Umma immä om Silvi kujotanu' graahvigapildi pääl *Pühapäev*: pildi edeplaanil

Liiva Silvi 1987. aastal.

Trapido Isi pilt / EFA

om päärätiga vana naane, lillipuket käeh, arvada sääd hinnäst kääpä pääle minemä, tagapuul sais nuur illo tütrik, lillipärg kaalah, kihä puhkõpäävä hõlahust täüs.

Silvi esä Ivvan (kiä muuf' uma nime Jaanist), oll' uma naase Manniga piä üteialinõ, õnnõ kats päivä noorõmb. Koolih oll' tä käünü nelli klassi, pääle esä kuulmist sai timäst talo-pidäjä. 1946. aastal, ku Silvi oll' 5-aastanõ, võtt' esä nõv-vust Setomaalt ar' minnä' Viländimaalõ ni jättägi' kodotalo Tupinah maaha. Tuu om tiidä', õt 1945. aastal inämb Petseri maakunda aamõtlilult naka-s olõma. Mitmõ' Saatse-rina nulga külä' liidõti ar' Vin-nemaa ala, talomaa' võeti käest, aiamaad jäteti õnnõ tšuuat üle kolmõkümne saandiku – kats kõrda vähämb ku Eesti-maal. Eläminõ ja toimõtuluk läts veiga rassõst. Tõõnõ ar' minegi põhjos võidsõ olla' kah suuv saia' perrele umaette eläminõ – kodotaloh sama katusõ all elli vil kah Jaani veli uma perrega.

Esä elo olõ-s olnu kerge, jo aastatsõ latsõkõsõna jäi tä ilma imaldä. 20-aastatsõlt võtt' tä

naase ja varsti sündü edimäne lats. Ku ilmasõda pääle nakaš, tull' rassõ aig. Kotoh oll' naane ja kol' väigokõist tütarõd. Toimõt-lõmisõst tull' minnä' kotost kavvõmbahe kauplõmma, pel-gäminõ oll' suur. Ütel säänd-sel käügil 1942. aasta suvõl jäi esä Põlvamaal Pardsi küläh poltseile vahelõ. Uuriti, mille timä ilma aamõtligu lualda oll' käünü Tartomaal. Kuigi Luik-oja Ivvan selet', õt tiidä-s, õt ka hobõsõga sõitjal piat lubatäht olõma, mitte õnnõ jalaga käü-jäl, määräti timäle viie riigi-marga suurunõ rahatrahv, midä võidsõ rahapuudusõl asõnda' katõ üüpääväde kinniistmi-sõga. Ülekullõmisõl selet' Luik-oja Jaan (patrih Ivvan), õt kuna kotoh oll' leib (vili) otsah ja õt kodokandist midägi tuud saia' olõ-s, tullgi minnä' kavvõm-bahe otsma. Vanõmba' latsõ-kõsõ' kotoh oll' 7- ja 4-aas-tanõ, kõkõ väikomb, Silvi, õnnõ poolõtõsõaastanõ (kats noorõmbat last sündü' joba päält sõta Viländimaal).

Ku tull' kalhoosiaig, võeti talo hobõnõ ar' kalhoosi. Ilmä hobõsõlda' oll' tiidäki' rassõ toimõ tulla'. Rassõ oll' kogo perrele. Ka latsilõ. Olõ kostkilt lugõnu, õt tuu latsõiäh läbi elet halu mõõf Silvit luuma graah-vigatüüd *Hobuse lahkumine* (1974): inemisõ' omma' kokko tulnu', mängvä' pilli nigu matu-soorkestrih ja hobõnõ lätt vasta uma tiidmäldä' saatusõlõ. Rassõ aig jätt' Silvi esäle uma jälle, tä kuuli 1949. aasta suvõ algusõh. Kuuli noorõ' mehena, kõgõst 35-aastatsõna. Kõkõ noorõmb tütar oll' sis vaivaltsõtsakuunõ. Jaan Luikoja matõti Viländi-he Toomõ kalmuaidä.

Alaveere talost ja inemistõst. Kiroda nüüd kah kunstnigu sünnükodost Tupina küläh, koh Silvi vanõmba' ni vana-vanõmba' kunagi elli'. Külä jäi pääle sõa Vinnemaa ala, ees-tialõ käve tuu Saatse (Saatse-

rina) valla ala. Saatsest jäi külä õnnõ mõnõ kilomeetri kaugusõlõ, kõrvalkülä oll' Tupinalõ Vederniga. Nigu töösõki' Seto-maa külä', nakaš ka Tupina tühäst jäämä 1940.–1950. aastil, ku noorõ' perre' pagõsi' ar' Eestimaalõ. Külle jäie' õnnõ vana' inemisõ'. Sis kiä kuuli ar' vai kiä läts latsi mano elämä. Soo aastasaa algusõh setõsit Tupinah eläki-is, talo' oll' ar' müüd rannavindlälisilõ. Mõnõ' kah muialt vindlälisilõ suvõ-kododõst. Arvada olõ-i par-hillatsõl aol kunstnigu sünnü-koto inämb alalõ, a kimmähe ma tuud tiidä-i.

Tupina külämaa krunditi 1927. aastal, üttekokko tetti 12 krunditalo. Liiva Silvi sünnü-talo kreetõst nimest sai aamõt-ligult Alaviire (seto perrä Alaveere). Kruntmisõ aigu oll' talo peremiis Silvi vanaesä Luikoja Anton vai Undo (1877–1937). Naase Matrõna vai Martõso (sünd Jakovleva, 1883–1915) oll' tä kosinu Vederniga küläst. Naane kuuli ar' 32-aastatsõna 1915. aasta keväjä, kol' kuud pääle viimäde latsõ sünnütä-mist (kokko oll' tä sünnütänu kuus last). Vanaesä võtt' vahtsõ naase, kiä oll' Fekla vai Hökla (1887–1939), peri Kossõlka küläst.

1939. aastal Eestih läbi viid põllumajandusõ loendusõ perrä, ku käüti üle kõik külä' ja talo', saa tiidmist, õt Fekla elli taloh edesi katõ kasupuja, Ivvani (Silvi esä) ja Illo perridõga. Loenduspaprih om märgit Fekla ku peremehe Ivvani imä, tegelikult oll' siski ämmäk (kasuimä). Muting oll' patrih ka timä vanhusõga – aamõtli-gõh papridõh, nigu keriguraa-mat vai väärneme saamisõ pro-tokoll, oll' timä siski 52-, mitte 62-aastanõ. Miis oll' Feklal paar aastat tagasi koolnu, eis' timä põdõsi maovähki. Arvada lein ni haigusõst tullõv valu üteh-kuuh veie' naase üte jälle ja kurva teoni. Haigõmajja löiku-sõlõ taha-s Fekla minnä' ni võtt nõvvust vähjä eis' hindäl vällä lõigada'. Ettevõtmäna lää-äs kõrda, talo vanaperemehe löüti hummõgu talo sarajast kool-nuna (tuust asäst kirotoði ka mitmõh aoleheh).

Talo majapidamisõst. Tagasi Alaveere talo mano inne ilma-maasõta. Põllumajandusõ perrä oll' talo maal 13,5 hektarit, minkõst põllu- ja aiamaad oll' 9,5 hektarit. Ligi 2 hektarit oll' mõtsamaad. Päämätselt kasvatõdi leevävilja rükä ni kaara (kokko 2 hektarit), a ka otra ja suvinissu (0,7 hektarit). Nigu pia õgah Setomaa taloh, kasvatõdi säälgi linna. Lina kasvi ligi hektarisuurusõ põllu pääl ja tuud müüdä aastah hüä pal-lõ, 240 kilogramm. Puul hek-tarit aiamaad oll' kardõhka all ja kuus saandikku aiavilä, pää-mätselt kapsta, uguritsa ja pörkna all. Talol oll' ka kõrralik puuviläid, koh oll' 10 uibost, 12 kruusapuud ja üts vislapuu. Taloh oll' üts hobõnõ, nelli lehmä, kol' tsika ja üts lamma (utt), kats kannä ni kikas.

Talohuunit oll' kokko viis, elomaja oll' kokko ehtet määnd-

segi töösõ huunõga. 1933. aastal oll' valmis saanu vahtsõnõ olõkatusõga suur savilaut. Arvada olõ-õs taloh eläminõ kukki apar, selle õt pääle perre vanõmba puja Ivani ja timä perre elli sääl kah noorõmb veli Illo uma noorõ naase, 16-aas-tatsõ Annega. Majapidämine ja ka hobõnõ oll' arvada ütine, lehmä' vaest oll' ar' jaet.

Pääle tuud, ku Illo perrehe nakaš latsi sündümä, läts elo kitsast. Vanõmb veli läts vällä (iühpuul juttu), tallo jäi' Illo ja Anne ummi latsiga. Tupinast Perdakuhe mehele tulnu Jõe-suu Liisi (sünd Kõrgekuhi) om 2002. aastal kõnõlnu, õt abielopaar elä-äs elolõpuni kuuh. Anne läts elämä latsi mano Elvahe, miis jäi Tupinahe ja kuuli Pihkva haigõmajah (kae': Setomaa külä II, 2006, lk 50).

Elo Viländimaal. Silvi oll' arvada 5–6-aastagõnõ, ku pereh ar' Viländimaalõ elämä läts, ja 8-aastaganõ, ku esä kuuli. Imä nakaš tüütämmä kohaligu sovhoosi laudah kaatalitajana. Arvada vöi, õt latsõ' pidi' kotoh sagõhõhe eis' hindäga toimõ tulõma, selle õt laudatüü võtt' suurõ osa pää-väst. Vanõmb tütar Olga kaiõ noorõmbilõ perrä. Kõigist lastõst saiõ' täüsiälitsõna kõrra-ligu' tüüinemisõ'. Sõsarõ' Aili ja Leida jäie' elämä Viländi-maalõ, üttest sai latsiakiakas-vataja, töösõst Holstre kooli kokk. Kõkõ vanõmb sõsar Olga tull' peräkõrra kah Tallinnahe elämä ja tüüt' kompvektivabri-kuh karameelkidõ kokkopakki-jana, kõkõ noorõmb sõsar Aino, kiä elli Harjumaal Rummuh, oppõ umblõjast ja tüüt' Lagedil teenindüskombinaadih. Ainu-mas latsist, kiä sai korgõmba haridusõ, õt timä Silvi. Timälgi tull' inne Tartohe opma mine-kiit tüütä' sovhoosih põllutüü-lisõna vai kafalaudah. Üts timä graahvikapilt *Suurfarmi tüdru-kud* (1974) om arvada mõõtõt uma noorõiä laudatõie tege-misõ aost.

Kuis oll' elo ja inemiisiga läbi-käüminõ Viländimaal, vöi õnnõ olõtada'. Setodõhe ja muialt tulnu' inemistõhe oll' mulkõ suhtuminõ halv, a õks vööridõ pääle kõõrildõ kaemist tull' ette muialgi. Arvada joba noorõ tü-trikuna võtt' tulõvanõ kunstnik mõttõ olla' kõigiga sõbralik, abivalms, lõõhkõ ja naarulinõ. Lõõhkõ ja rõõmulitsõna timmä kunstnigu'-iäkaaslasõ' mäleh-täse'. A ku vaia, võidsõ Silvi olla' kah perräandmalda', setoligult kangõ. Kompromissitu, nigu ütäl timä sõbõr ja koolikaas-lanõ, kunstnik Üksine Marje (sünd 1945). *Silvi oli andekas ja peen daam, kandis alati kübarat*, kõnõli Marje.

Silvi haridustii. Pääle Uusna 7-klassilitsõ kooli lõpõtämist 1955. aastal nakaš Silvi tüühü. Kopsuhaigusõ peräst saa-as tä nätä' edesi oppi' ja päält katõ aasta oll' tä Viländi haigõmajah ravil. 1958. aastal, 17-aastat-sõlt läts tä edesi opma Tarto Kujutava Kunsti kuuli rõivastõ vällälõikamisõ ja valmstege-

misõ erialalõ, eesti keeli riie-te konstrueerimine ja modelleeri-mine. Sisseastmisesõami' latsi' täl inäbüiste hõste, veiga hõste läts kõrda joonstaminõ. Vinne kiil oll' ainumas, miä kolmõga hinnati. 1963. aastal lõpõf' tä kooli veiga hüvvi erialahindi-dõga, üldainõ' oll' hää'. Luikoja Silvi kooli puult ant iseloomus-tusõh om nimmät, õt tütrik om *elav, sõbralik ja abivalms*. Kooli lõputüüst oll' võet *Maatõõtjate riided*, tüü hinnati veiga hüäst. Aolehe Edasi 1963. aasta 30. juuni kirotusõh *Noored Ilu tege-mas* om säitsme rõiva-eriala lõpõtaja siäst nimelidsõlt vällä tuud kats lõpõtajat, üts nuist Silvi.

1961. aastal om Silvi opmistõ aigu käünü üteh töösõ uma kur-susõ tütrikuga Eesti Etnograa-fiamuuseumi (nüüd ERM) väli-tõiel. Mulgimaal joonsti' nä ülest valno asju ni taloplaanõ. Nuu' joonstusõ' omma' üleväh muuseumidõ andmõbaasih MuIS. Pääle Tarto Kunstikooli lõpõtämist läts Luikoja Silvi 1969. aastal opma Eesti Kunsti-instituuti. Algusõh rõivaeri-alalõ, peräst läts üle graahvika alalõ. Kooli aigu nakaš tä esi-nemä näütüstel ja timmä peeti veiga andõrikkast kunstnigust.

Luikojast sai Liiva. 1966. aastal läts Silvi mehele Kohtla-Järvelt peri Avo Liivalõ, kiä oll' polü-tehnilidsõ instituudi lõpõtanu insinõör ja tüüt' Tallinna liina-valtsusõh arhitektuuri-ehitise alal, peräst Eesti Projekti-h. 1970. aastal sündü tütar Ebbe. Elokotus oll' perrel Tallinnah Nõmmel Raja huultsah kunst-nigõ kortermajah. 1987. aastast nakaš Liiva Silvi vabakutsõlit-sõst kunstnigust, tekõ ateljeeh umma kunsttüüd ja avif kattõ tütrõtütärd hoita'. Inne tuud tüüt' tä viis aastat kirästüseh kunstitoimõitajana ja kümme aastat graahvikaoppajana kunstiinstituudi.

Elo lõpuaastil johtu halv asi, silmänäginõ häädü ar'. Önnõst oll' kooni elolõpuni kunstnigu iist huult pidämäh uma mehekene. Viimätsõst kunstinäütüest, kohe Silvi uma eloaol pildi' saaf, oll' Kumuh 16. juulil 2023 vallalõ tett Eesti välläpaistvidõ naisgraahvi-kutõ töie näütüs. Ilmadu suur välläpanõk päämätselt 1960.–1980. aastidõ tõiest oll' val-lalõ illastõ sügüseni. Vahepääl, 24. septembril oll' Silvi hinge-mineng. Tä kannõti maamulda 30. septembril 2023 Tallinna Mõtsakalmistulõ.

Timä sõbõr Üksine Marje kõnõli, õt Silvi kõõ kõnõli ummist sõsarist. Käve ka Viländimaalõ, koh elli imä, a Setomaa elost tä õs kõnõlõ'. Vöi olla', õt timä tuust ka pallõ midägi mälehtë-äs – Tupina küläst tull' ar' väigokõsõna. A vöi olla' kah, õt suurõh lii-nah elleh häbendeli tä ummi seto juuri ni tahtsõ ellä', olla' ja kõnõlda' nigu liinaeest-läse'. Ütskõik, kuis oll', a Seto-maalt peri maatütrik murd' hin-näst vaesusõst, eloraskustõst ja haigusõst läbi ni saiõ ütest tun-tumbast ja hinnatumbast seto juuriga kunstnigust.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle,

tel 5656 9079, e-post: kauksiyille@gmail.com

Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Braidaksi Arved,

tel 518 9658, e-post: arved.braidaks@setomaa.ee

Keeletoimõtaja Palmi Silvi

Seto keele tõlkja Sarvõ Öiõ

Külesäädmine Lööpri Priit

Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Alumäe Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela,

Matvei Arvi, Sarvõ Öiõ, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike,

Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata: kauksiyille@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinita külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata: arved.braidaks@setomaa.ee

Tähtaigt õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Julgeolek algab peenramaalt

Seto perenaistest on saanud toidujulgeoleku loojad

Kohaliku toidukultuuri hoidmine ja selle edendamine on osa toidujulgeolekust, mille võtmeks on lihtsad retseptid, oskus ise toitu kasvatada ja säilitada. See päästab raskel ajal elusid, kuid tuleb kasuks ka külluses elades.

ARVED BREIDAKS

„Inimesed peavad oskama teha lihtsaid, traditsioonilisi toite, mida valmistasid meie vanaemad,“ rääkis seto toitide meister, sootska Inara Luigas. „Tagasi juurte juurde ei ole niisama sõnakõlks: oma peenramaa, kasvahoone, ise oma toidu kasvatamine ja säilitamine on kõige kasulikum nii inimesele endale kui keskkonnale.“

Toidujulgeolek tuli teemaks mai lõpus Mikitamäel Inara Vanavalgõ kohvitares toimunud seminaril „Lugude jõud: naised toidujulgeoleku eestvedajatena“. Selle korraldas Eesti naisuurimus- ja teaduskeskus, võorustajaks MTÜ Seto Kük. Külalised USAst ja Lätist jagasid kogemusi, kuidas edendada kohaliku toidu säästlikku kasvatamist ja valmistamist ning milliste nõksudega inimesi sellesse kaasata.

„Toidujulgeolek ei ole ainult toit, vaid tervislik toit. Terve selle tootmisega seotud süsteem, mis oleks keskkonnasäästlik ega koormaks mulda,“ selgitas California ülikooli põllumajanduse ja loodusvarade programmi emeriitprofessor Rose Hayden-Smith.

Tema sõnul on naised need, kes kannavad toiduga käetud oskusi ning annavad need edasi. „Väga oluline on tuua põlvkonnad kokku, et teadmised saaksid edasi antud,“ rõhutas Hayden-Smith.

Sellega Setomaa perenaist (ka peremehe) koondav MTÜ Seto Kük muu hulgas tegelebki. „Meil on ellu kutsutud Seto Kük klubi, mis keskendub koos toidu valmistamisele,

Inara Luigas oskab pelmeenide valmistamisega haarata eri põlvkondi.

Foto: Arved Breidaks

lugude rääkimisele, oskuste talletamisele,“ selgitas Seto Kük tegevjuht Kai Ree. „Kuna seto kultuuris on palju pühasid, millega on seotud erinevad toidud, siis klubi kokkusaamistel me olemegi nendele keskendunud – räägime ja õpime koos seda toitu valmistama.“

Näiteks klubi järgmine kokkusaamine oli pühendatud suvistepühade roogadele. „Lihtne toit, selged maitsed, ise toidu valmistamine ja võimalusel ka kasvatamine on sinne loomulik eluviis, mida me tahame populariseerida,“ lisas Ree. „Aga see on ka sissetulek meie liikmetele.“

Klubiõhtud on avatud kõigile huvilistele. Mida rohkem piirkonna inimesi nendel osaleb, seda paremini levivad ka teadmised, kuidas varasemalt toite valmistati ja milliseid nippe sealjuures kasutati.

Nende teadmiste hoidmiseks on kavas välja anda eesti- ja ingliskeelne kokaraamat ühes setokeelse laste töövihikuga. Seto Kük plaanib Kai Ree kinitusel suurendada koostööd

ka Setomaa koolidega, et esivanemate toidutarkust noortele edasi anda.

Kohaliku toidu kättesaadavus, oskus seda kasvatada ja töödelda on aastakümnetega halvenenud. See tähendab, et kriisiolukorras sõltub enamik inimesi kesksest toidujagamisest. Kodused tagavarad on väikesed, sest ajad, mil pered varusid keldrisse kogu talve kartulid, on möödas.

Hullem veel, Inara Luigase sõnul ei oska inimesed vahet teha ka seemnetel, mis näitab veenvalt, kui võõrdunud me toidu kasvatamisest oleme. „Naadi seemne on ju äravahetamiseni sarnane porgandi seemnega ja kui vahet teha ei oska, võid kasuliku juurika asemel hoopis umbrohtu külvida,“ rääkis ta. „Isegi täiskasvanud inimesed ei tee enam seemnetel vahet, mis siis lastest rääkida.“

Omaette kunst on ka toidu säilitamine, kui külmkappi käigus hoidvat elektrit pole. Ka siin on põhjust vaadata küsiva pilguga esivanemate poole. „Hapendamine, soola-

mine, kuivatamine,“ loetles Kai Ree elektrivabu säilitamisviise. „Meil on tegelikult need tehnoloogiad olemas, mis aitavad igasugusteks kriisideks paremini valmis olla.“

Andmaks oma panus toidujulgeolekusse, on võimalik tagasi ellu kutsuda koolide köögiviljajaaad ning ohverdada osa murupinnast peenarde jaoks. „Me võime teha suuri sõnu, aga suured muutused algavad ikka väikestest asjadest,“ lausus Inara Luigas.

Kohaliku toiduga seonduvat koolitustööd üksjagu ka tehakse. Näiteks Inara Luigase juures käiakse õppimas traditsiooniliste toitude tegemist. Oma firmaroa – pelmeenide – valmistamist õpetas ta läinud neljapäeval külas olnud Eesti naisuurimus- ja teaduskeskuse inimestele.

Sügisel võiks Luigase sõnul korraldada Setomaal kohaliku toidu teemal konverentsi, kus tuleks teemaks toidujulgeolek, toidu valmistamise oskused, keskkonnasäästlik valmistamine ja tarbimine.

40 aastat laste keskel

Setomaa lasteaia staažikaim töötaja, Värskas Kuklasõ rühma abiõpetaja Kaja Kaar tähistas 19. mail 40 aasta tööjuubelit.

„Kaja haarab lapsi, kaasab neid,“ iseloomustas Setomaa lasteaia direktor Sanna Saarettik. „Näiteks kui ta tuleb ülevalt alla toidu järele, siis ta võtab lapsed kõik kaasa. Kes tuleb, kes tahab tulla. Ja seto keel on tema loomulik, esimene keel.“

Praegu on Kaja ning kahe õpetaja hoole all Kuklasõ rühma 17 last.

Kas lapsed on 40 aasta jooksul muutunud? „On küll,“ kinnitas Kaja. Kas paremaks või halvemaks? „Raskemaks,“ vastas ta.

Kui varasemal ajal oli rühmas Kaja sõnul 26–27 last, keda kantseldas üks õpetaja, siis nüüd on rühm väiksem, õpetajaid rohkem, kuid ei saa öelda, et töö oleks kergemaks läinud.

Soovime Kajale head tervist ja vastupidavust sel tähtsal ametikohal!

ARVED BREIDAKS

Kaja Kaart õnnitlesid tööjuubelil nii kolleegid kui vallavalitsus.

Foto: Arved Breidaks

„Elagu inimesed kaua ja tervena.“

Värskas pühitseti sisse kalmistu laiendus

Isa Andreas pühitses 26. mail sisse Värskas kalmistu uue kvartali, sest senistes piirides oli surnuaid täis maetud.

„Uus plats on ette valmistatud ja valmis vastu võtma. Elagu inimesed kaua ja tervena,“ sõnas preester Andreas toimingu järel. „See on suur asi, mis me ära tegime.“

Kalmistu uus kvartal on 2400 ruutmeetrit suur ning mahutab umbes 150 matust. Aastas tuleb isa Andrease sõnul Värskas piirkonnas ette umbes 30 matust, kuid kõiki lahkunuid ei sängitata Värskas kalmistule.

Viimati laiendati Värskas kalmistut paarkümmend aastat tagasi. Mõne aja eest sai Värskas kalmistu pilgeni täis, sest valdavalt maetakse lahkunuid uude kohta.

Pealematmisi on vähe. Kuigi kalmistuseaduse järgi ei või pealematmine toimuda varem kui 20 aasta möödumisel viimast matmisest samale kohale, siis õigeusu kultuuris on see aeg isa Andrease sõnul pikem, ulatudes kolme põlvkonnani.

Pealematmiseks on vajalik hauaplatsi kasutaja kirjalik nõusolek. Juhul kui hauaplats on tunnustatud kalmistu haldaja poolt hooldamata hauaplatsiks, võib pealematmise korraldada ka kasutaja nõusolekuta. Mahajäetud hauaplats on Värskas kalmistul vallavanem Raul Kudre sõnul väga vähe.

Setomaa vallal on kalmistud Värskas, Saatses, Podmotsas, Laossinas, Beresjes, Obinitas, Luhamaal ja Miikses.

ARVED BREIDAKS

Isa Andreast aitas sissepühitsemisel vallavanem Raul Kudre.

Foto: Arved Breidaks

Villu Talsi lasi teaduspäeval tantsu valla.

Foto: Arved Breidaks

Noortel oli poogen

Setomaa koolid pidasid 5. juunil Mikitamäe õppekohas ülekoollist teaduspäeva „Meil on poogen“, mis oli teine järjestikune selline ettevõtmine.

„Teaduspäev sellepärast, et me õpime siin läbi praktiliste kogemuste, mis on teadus, kuidas teadus rakendub päriselus,“ selgitas teaduspäeva korraldaja õpetaja Jorgen Oras. „Meil on siin profisportlased, meil on kohal Peko kahurvägi, kes viib läbi orienteerumiserada, siis on

muusikapoognad, liikumispoognad, on paberist poognad – paberist meisterdamise töötuba. Selline formaat see on.“

Töötoad viisid läbi Helina Raidma, Eeva ja Villu Talsi, Klaus Mark Kolpakov, Kalli Pikas, Rein Zaitsev, Rein Järvelill, Ken Arula, Jane Raud, Brett Hiiob, JJ Street, Psühohobuss, Rahvusarhiiv ja TYPA. Eelmisel aastal kandis kevadine teaduspäev nime „Meil on savi“.

Setomaa

Setomaa haridus- asutused lennutavad taas oma lende

Kui suvehooajale andis kuu aega tagasi võimsa stardi Setomaal toimunud Rattafest, siis suve saabumisest annavad märku ka meie haridusasutuste lõpetamised. Need ei ole kurvad hüvastijätud, vaid hoopis uute võimaluste, unistuste ja ootuste algus.

Eriti südantsoojendavad on lasteaiaste saatmised kooliteele. See on aeg, mis on täis elevust, uudishimu ja ootusärevust. Selgeks on õpitud hulgalt laule, tantse ja esinemisi ning rõõmustavalt on nende seas ka setokeelseid etteasteid. Juba kaugelt on nende seas ka setodunult ja armastusega on lasteaias õpetajad laste arengusse panustanud. Nende igapäevane töö, kannatlikkus ja hoolivus on aidanud kujundada lastes oskusi, teadmisi ning enesekindlust, mida nad nüüd järgmisesse eluetappi kaasa võtavad.

Artikli kirjutamise ajal on osa koolide lõpetamisi veel ees, kuid juba praegu võib kindlalt öelda, et meie koolidest astuvad ellu ettevõtlikud, elurõõmsad ja teadmishimulised noored. Kooliaastate jooksul on nad omandanud teadmisi ja oskusi, kuid sama oluline on see, et kaasa on saanud Setomaa koolide väärtused – ettevõtlikkus, tervislikkus, kultuuriteadlikkus ja akadeemilised oskused, mis annavad julguse oma unistuste poole liikuda.

Hiljuti valminud koolide arengukava on põhjalik, tulevikku vaatav ja arengule suunatud dokument. Koolipidajana oli väga hea meel selles protsessis osaleda, arutada ühiseid ootusi ning seada sihte, mis aitavad meie haridusasutustel ka edaspidi areneda ja pakkuda lastele parimaid võimalusi õppimiseks ning kasvamiseks.

Oluline koht Setomaa haridusmaastikul on ka muusikakoolil. Meil on põhjust olla uhked iga noore üle, kes võtab kätte kitarr, karmoška või mõne muu pilli ning loob muusikat. Pillimäng ei ole pelgalt hobi – see on oskus kogu eluks, mis arendab pühendumust, loovust ja eneseväljendust.

Tunnustust väärivad ka Setomaa Muuseumid, kes on juba mitmendat aastat vedanud eest lastekaitsepäeva ettevõtmisi. Tänavused töötoad pakkusid lastele ja noortele põnevaid tegevusi ning võimalusi uusi oskusi õppida. Oli näha, et üritusest tundsid rõõmu nii osalejad kui ka juhendajad. Suur aitäh kõigile korraldajatele ja koostööpartneritele, kes selle päeva meelde jäävaks muutsid!

Alati on rõõm kohtuda ka laste ja noorte vanematega. Väikeste vallakodanike ühine kokkusaamine ning tordisöömine Reegi majas on saanud kauniks traditsiooniks, mis ühendab ja loob häid mälestusi. Loodan südamest, et ka tulevikus jagub meie lasteadeadesse ja koolidesse rõõmsaid ning tegusaid lapsi.

Selle kõige juures tahan tänada kõiki Setomaa haridusasutuste töötajaid, tugispetsialiste, juhte ja koostööpartnereid. Teie igapäevane töö ei paista alati suurelt välja, kuid selle mõju on hindamatu. Just teie aitate kasvatada järgmist põlvkonda, hoiate elus meie kogukonna väärtusi ning annate lastele teadmisi ja julgust oma teed käia.

Nüüd on aeg suvel puhata ja jõudu koguda. Soovin lastele, lapsevanematele ning kõigile haridus- ja kultuuritöötajatele kosutavat suve. Võtke aega lähedaste jaoks, nautige Setomaa kaunist loodust ning laadige oma patareid täis. Sügisel alustame taas uut õppeaastat värske energia, uute ideede ja tegutsemisrõõmuga.

Ilusat ja päikeselist suve!

RAUL KUDRE,
vallavanem

Noorte heaolu spetsialisti töö algab usalduse loomisest

Setomaa vallavalitsuses alustas mais noorte heaolu spetsialisti kohal tööd Reelika Kalder, kes aitab koolist ja tööelust kõrvale jäänud noortel inimestel nii-öelda ree peale tagasi saada või elus uus siht leida. Kohtusime Reelikaga Värska koolimajas, sest noorte heaolu spetsialisti töö kõrval on ta ka Setomaa koolide õpetaja ja sotsiaalpedagoog.

ARVED BREIDAKS

Millega tegeleb noorte heaolu spetsialist?

Noorte heaolu spetsialist on projekti najal loodud ametikoht, et aidata 16–29-aastastel noortel, kes mingitel põhjustel ei õpi ega tööta, uuesti järje peale saada. See on põhiline sihtgrupp.

Võru maakonnas on see vanusemäär toodud alla 13. eluaasta peale, eesmärgiga ennetada, hoida ära, et noored koolist välja ei kukuks, ning aidata neil elus edasi liikuda. See on sihtgrupp, kellega ma hakkan töötama. Tegemist on üle-eestilise projektiga, et ühelt poolt ennetada tekkida võivaid probleeme ja samas anda noortele konkreetset tuge.

Kui palju võib Setomaal olla noori, kes ei õpi ega ole leidnud teed tööellu?

Täpset numbrit ei saa öelda, aga nende arv jääb alla 20. Meil on aastas kaks korda uuendatav nimekiri noortest, kes võivad sellesse toetust vajavasse gruppi kuuluda, ja minu esmane ülesanne on välja selekteerida, kes neist päriselt abi vajab ja soovib.

Võib olla, et keegi on tegelikult läinud ära välismaale. On juhuseid, kus noor on tegelikult lapsega kodus. See nimekiri tuleb läbi vaadata ja sellega olen ma alustanud. Võtan noortega kontakti ja uurin, kas nad vajavad ja soovivad abi, sest kõik see on ju vabatahtlik.

Reelika Kalder on valmis kõrvale jäänud Setomaa noori taas kooli või tööle aitama.
Foto: Arved Breidaks

Noorte heaolu spetsialisti töös on oluline võita noore inimese usaldus, et ta tuneks soovi pakutavast võimalusest kinni haarata. Sellepärast on esmakontakti loomine hästi oluline, sest noor võib ka keelduda. Võtmekoht on saada noor suhtlema, siis on võimalus edasi minna.

Aidata noor inimene kas kooli või siis juba tööle?

Suhtlemisest noore inimesega hakkabki välja kooruma, millised on tema eesmärgid. Kas ta sooviks minna kooli või tööle? Kus on see murekoht, miks ta aktiivset elust välja langes? Noorte heaolu spetsialist on olemuslikult juhtumikorraldaja: ma olen see üks kindel isik, kes aitab noorel erinevate koostööpartneritega suhelda ja edasi liikuda.

Kui ta abi soovib, tuleb suhelda ja käia näiteks töötukassas, võibolla psühholoogi juures ... kus iganes, et abi

saada. See võib alguses paista üks paras tohuvabohu. Aga mina olengi siis see, kes hoiab kätt pulsil, võtan kontakti, vaatan, kuidas on läinud.

Juhtumikorraldajana teen koostööd töötukassa, kooli, noortekeskuste, lastekaitse, sotsiaalalokonnaga. Olen noore jaoks üks turvaline isik, kellele saab helistada, et aidata üks või teine asi ära teha, tagant lükata ja vajadusel kaasa minna. Lähaksin vajadusel kaasa kas kooli või töötukassasse võimalusi uurima.

On praeguseks mõni juhtum juba töös?

Alustasin 4. maist ja hetkel (intervjuu toimus 1. juunil – A.B) on üks inimene silmapiiril, kellega koos edasi liikuma hakkame. Aga noorte nimekirja läbitöötamisega pole ma veel lõpuni jõudnud ning neid võib sealt lisanduda.

Kindlasti on lihtsam teha ennetustööd, hoida noored

süsteemis sees, mitte lasta neil välja langeda. Üks väljalangevuse märk on noored, kellel on suur koolist puudumiste arv. Kuna ma ise olen ka koolis õpetaja ja osalise koormusega sotsiaalpedagoog, siis saan koolis jätkata ennetustööd, mida ka varasemalt tegin. Et noored ei langeks olukorda, kus nad ei õpi ega tööta.

Kas selliseid juhtumeid on?

Neid ikka tuleb ja see pole meie valla puhul erandlik.

Vahest on väikeses kohas sellist kahe tooli vahele kukkumist isegi vähem, sest sotsiaalne sidusus on siin suurem kui linnas?

Jaa, siin ei saa kuhugi ära kaduda. Klassid on väikesed, klassijuhatajad märkavad, sotsiaalpedagoog, lastekaitse. Kõik need partnerid, kellega ma olen koos töötanud.

Praegu on põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamise aeg. On nüüd käes kriitiline hetk, mil osa noori võib kooli- või tööelust kõrvale jääda?

Kooli poolt on klassijuhatajatel üpris hea kontakt oma õpilastega. Klassijuhatajad teavad päris hästi, kuhu lapsed on edasi kandideerinud, ja saavad pärast tagasiside, kuhu on sisse saanud ja edasi õppima läinud.

Pigem tuleb selline ärakukkumine siis, kui nad on siit läinud ja uues kohas on kõik oodatust keerulisem. Tihti on see suurem kool – kutsekool, linna-kool, samuti ülikool – seal pole nii suurt kontrolli nagu meil siin, väikeses koolis. Seal saab väljalangemine alguse.

Mida kogukond saab teha, et aidata raskustes noortel järje peale saada ja seal püsida?

Kõige esmane on märkamine. Võib uurida, kas kõik on ikka hästi. Saab ka koostööd teha, näiteks kui noor ei tööta, siis pakkuda talle võimalust tulla kuhugi töövarjuks, et teda kogukonda kaasata. Kui noor saab tööga tutvuda, siis võib-olla tundubki, et ta saab sellega hakkama. Tähtis on olla avatud, et anda noortele võimalus. Seda tegelikult ka tehakse.

Setomaa järelkasv sai kella ja raamatu

Setomaa vald tänas 29. mail Reegi majas toimunud vastuvõtul peresid, kus eelmisel aastal sündis järelkasvu. Kokku sündis 2025. aastal Setomaa vallas 15 last.

„Te olete kullakangi väärt, et julgete sellisel maailmas võib-olla ebastabiilsel ajal lapsi saada, kuid usun, et igapäevaselt te sellele ka ei mõtle,“ ütles vallavanem Raul Kudre. „Lapsed on puhas rõõm.“

Väikesed ilmakodanikud said valla poolt meeneks kella ning riigi poolt raamatu „Pisike puu. Lapsepõlve lood ja laulud“.

Setomaa

Foto: Maria Grünberg

Leinapäeva talitusel Värskas mälestuskivi juures andis küüditatud ohvitseride mälestusele au kaitseliitlane Aare Hörn Võrumaa malevast.

Foto: Arved Breidak

Pärjad küüditatud Eesti ohvitseride mälestuseks

Värskas mälestati leinapäeval siit 1941. aasta 13. juunil PETERSISSE VIIDUD ja hiljem VENEMAALE küüditatud rohkem kui 200 Eesti ohvitseri.

ARVED BREIDAKS

Põhjalaagri ja vangistatud-küüditatud ohvitseride mälestuskivi juures pidas mälestustalituse Värskas püha Georgiuse kiriku ja koguduse ülempreester isa Andreas.

Mälestuskivile asetati pärjad Kaitseväge Akadeemia, Setomaa vallavalitsuse, Eesti Sõjameeste Ühingu, Reservohvitseride Kogu, Kaitseliidu Võrumaa maleva, noorkotkaste ja kodutütarde ning teiste poolt.

Sõna võttis Kaitseliidu Võrumaa maleva Kagu kompanii pealiku abi Aare Hörn.

„Kui lugeda eelmise sajandi meeste ja naiste elulugusid, mitte ainult Eestis, vaid ka Lätis, Leedus, Poolas, Ukrainas, siis on näha, et rahulikkus aega, mil nad said oma maad

Meremäel mälestati küüditatud peresid

Meremäe leinapargis mälestati leinapäeval 85 aastat tagasi küüditatud. Preester isa Viktor pidas hingepalve, asetati küünlad ja lilled.

Koosolnud meenutasid Voldemar Rannastet ja teisi küüditatud. Meremäe vallast küüditati 1941. aastal 9 peret, kokku 36 inimest.

Meremäe leinapark on rajatud kunagisest Meremäe vallast küüditatud elanike mälestuseks. Pargis on tagasihoidlik mälestus-

harida, lapsi kasvatada, perega olla, oli neil vähe. Heal juhul 20 aastat, aga mitte rohkem,“ rääkis Hörn. „Ida-Euroopa rahvastel olid rängad valikud, rängad otsused ja rängad võitlused.“

Mida sellest õppida, küsis Hörn ja luges vastuseks katkendi John Ronald Reuel Tolkieni romaanitrioloogia „Sõrmuste isand“ esimesest osast: „Iga kord pärast lüüasaamist võtab kurjus uue kuju ja kerkib uuesti mõne aja möödudes. Me

kivi. Park ja mälestuskivi on pühendatud nõukogude võimu repressioonide ohvritele, ennekõike 1941., 1949. ja 1950. aasta küüditamise ohvritele.

Leinapargi pühitses sisse isa Jevgeni juuniküüditamise 50. aastapäeval 14. juunil 1991. Pargi ja mälestusmärgi rajas oma kinnistule Volde- mar Rannaste, kes ise 16-aastase poisina küüditati koos vanemataga Siberisse 1941. aasta juuniküüditamisel.

küsimise aja möödudes: miks pidi see küll juhtuma meie päevil? Aga kui sellised päevad kätte jõuavad, küsivad seda paljud, aga harva on see meie otsustada. Me saame otsustada vaid seda, mida nende päevadega teha, mis meile antakse.“

Sõnavõtu lõpetuseks tsiteeris Hörn Alfred Käärmanni: „Surmavaenlane tuleb idast, ta on olnud sama tuhat aastat. Eestlased väikerahvana peavad kõikidel aegadel säilitama tahte ja

oskuse kaitsta ennast agressorist surmavaenlase vastu.“

Hõrna sõnul võiksime mõelda, kuidas ja mida saame teha, et kurjuse võim enam meie üle ei laotuks. „Kui tulevad nood ajad kätte, teha kõik, et agressorist surmavaenlane enam oma jalga Eestimaa pinnale ei paneks.“

1941. aasta juuniküüditamise käigus küüditati okupeeritud Eestist kokku ligi 10 000 inimest.

Aastatel 1940–1941 vangistas ja küüditas punavõim sadu Eesti ohvitseri, kellest enam hukati või surid vangistuses.

13. juunil 1941 vangistati Värskas õppelaagris pea 200 Eesti kaadrikaitsevähelast, enamuse ohvitserid. Nad koguti PETERSISSE KAITSELIIDU majja, kust järgmisel päeval viidi juba edasi Venemaa vangilaagritesse.

Küüditatud ja hukatud ohvitseride auks peetud mälestustseremoonia korraldamist alustas Eesti Vabadusvõitlejate Liit ja Eesti Eruohtvitseride Kogu. Alates 2017. aastast korraldab tseremooniat Kaitseväge Akadeemia ja Kaitseliidu Võrumaa malev.

Kiirtee IT-karjäärini: kood/Võru uus õppekava valmistab õppijaid ette AI-ajastu tehnoloogiatöök

Kuigi tehisintellekti kiire levik on loonud arutelu selle üle, milliseid oskusi tehnoloogiasektor tulevikus vajab, on üks asi selge. Vajadus inimeste järele, kes mõistavad tehnoloogiat, süsteeme ja kasutajate vajadusi, ei kao kuhugi. Just sellele keskendub tänava põhjalikult uuendatud õppekava tehnoloogiakool //kood, mis valmistab õppijaid ette mitte lihtsalt koodi kirjutama, vaid töötama tooteinseneridena kiiresti muutuv tehnoloogiamaailmas.

Tehnoloogiakool //kood loodi 2021. aastal Jõhvis eesmärgiga muuta tehnoloogiaharidus kättesaadavaks kõigile. Täna on avatud õppekeskused ka Võrus ja Paides, tuues õppimisvõimalused lähemale neile, kes ei soovi või ei saa kolida suurtesse linnadesse. Õpe toimub hübriidvormis, mis tähendab, et õppida saab nii kohapeal kui ka distantsilt. See paindlikkus on avanud ukse tehnoloogiamaailma väga erineva taustaga inimestele, alates gümnaasiumilõpetajatest kuni karjääripöörajateni.

Praktiline õpe tuleviku tooteinseneridele

Programmi ülesehitus erineb klassikalisest haridusest. 12–15 kuu pikkune õpe on intensiivne, projektpõhine ja praktiline. Õppijad lahendavad reaalseid ülesandeid, töötavad iseseisvalt ja tiimides ning õpivad läbi tegemise.

Sügisel alustav lend õpib juba //koodi uuendatud õppekava järgi, mille loomisest analüüsi põhjalikult tööturu arenguid, tehnoloogiaettevõtete ootusi ning tehisintellekti mõju tarkvaraarendusele. Ühe olulise järeldusena selgus, et tehnilised oskused üksi ei määra enam spetsialisti edukust. Üha olulisemaks muutuvad süsteemne mõtlemine, probleemide lahendamise, kasutajate vajaduste mõistmine, koostööoskus ning võime kasutada tehisintellekti teadlikult ja eesmärgipäraselt.

Seetõttu keskendub õpe lisaks programmeerimisele ka professionaalse insenerimõtleviisi kujundamisele. Õppijad õpivad mõistma, miks midagi ehitatakse, kuidas hinnata loodud lahenduse mõju ning kuidas teha tehnilisi otsuseid olukorras, kus tehisintellekt võimaldab koodi luua kiiremini kui kunagi varem. Eesmärk ei ole kasvatada lihtsalt arendajaid, vaid inimesi, kes suudavad luua ja arendada toimivaid tehnoloogilisi tooteid kogu nende elutsükli vältel.

Kasutusel on programmeerimiskeeled Java *back-end*’is ning JavaScript ja TypeScript *front-end*’is. Samal ajal õpitakse kasutama AI-tööriistu viisil, mis toetab õppimist ja probleemide lahendamist, säilitades seejuures tugeva tehnilise vundamendi. See tähendab, et lõpetajad ei välju koolist ainult teadmistega, vaid oskus-

// kood

tega, mida saab kohe päris töökeskonnas rakendada.

Tulemused räägivad enda eest

//koodi vilistlasi töötab enam kui 160 tehnoloogiaettevõttes, sealhulgas Boltis, Pipedrive’is, Wise’is, Veriffis, Swedbankis, SEB-s ja LHV-s. Vilistlaste lood on mitmekesised: lõpetajate seas on endisi taksojuhte, jalgpallitreenerid, arste, muusikuid ja isegi balletiartiste. See kinnitab, et tehnoloogiasektorisse sisenemine ei eelda kindlat varasemat tausta, vaid pigem uudishimu, järjekindlust ja loogilist mõtlemist.

Programmi lõpetades on õppijad valmis töötama AI-ajastu tooteinsenerina ning liikuma vastavalt oma huvidele ja kogemustele erinevatesse tehnoloogiariikidesse. Uuendatud õppekava eesmärk ei ole valmistada inimesi ette ühe konkreetse ametinimetuse jaoks, vaid anda neile oskused ja mõtteviis, mis võimaldavad kohaneda kiiresti muutuva tehnoloogiasektoriga.

Sisseastumine on üles ehitatud nii, et see möödaks potentsiaali, mitte varasemaid saavutusi. Kandideerimiseks ei ole vaja riigieksamite tulemusi ega varasemat programmeerimiskogemust. Protsess algab veebipõhise loogikamänguga ning jätkub kolme nädala pikuse Selection Sprint’iga ehk vastuvõtukatsetega, millest kaks nädalat toimub õppekeskuses ja viimane nädal distantsilt. 2026. aastal toimub viimane sprint juuli keskpaigast augusti alguseni. Üheksas lend alustab õppetööga septembris.

//koodi kasv ja mõju on olnud kiire. Eestis on vastu võetud üle 1300 õppija, kellest ligi 500 on programmi juba lõpetanud. Neist pooled töötavad täna tehnoloogiasektoris. Õppijate keskmine vanus on 29 aastat ning esindatud on üle 30 rahvuse. Lisaks Eestile tegutsetakse ka Soomes, Ukrainas, Keenias ja Moldovas, mis näitab mudeli rahvusvahelist potentsiaali.

Oluline roll on ka partneritel ja toetajatel. IT-hariduse kättesaadavust aitavad laiendada mitmed ettevõtted. kood/Võru tegevusi aitab kaasaahastada Euroopa Liit koostöös Võrumaa Arenduskeskuse ja kohaliku puidutööstusettevõtte Barusega. 2025. aastal tunnustas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium //koodi kui üht parimat ettevõtluse edendajat Eestis, mis kinnitab programmi laiemat mõju ühiskonnale.

Järgmine Selection Sprint ehk vastuvõtukatsete toimub 20. juulil kuni 7. august, kandideerimine on avatud 5. juulini.

Loe lähemalt: <https://kood.tech>

Ühisveevärk jõudis Värskas Pedaja tänava elanikeni

Pedaja tänava vee- ja kanalisatsioonitaristu rajamise tööd Värskas alevikus on lõpetatud.

Projekti eesmärgiks oli tagada piirkonna kinnistutele võimalus liituda ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga ning parandada kohalike elanike joogivee kvaliteeti ja elukeskkonda.

Varasemalt puudus Pedaja tänava piirkonnas võimalus kasutada ühisveevärgi-

ja ühiskanalisatsiooniteenust ning joogivee saamiseks kasutati valdavalt salvkaeve, mille vee kvaliteet ei olnud kontrollitud. Reovee kogumine toimus lokaalsete lahenduste abil, mille tehniline seisukord ja lekkekindlus ei olnud teada.

Valminud taristu loob võimaluse neljateistkümnele uuele kinnistule vee- ja kana-

lisatsiooniteenusega liitumiseks Värskas alevikus. Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni rajamine tagab piirkonna elanikele nõuetekohase joogivee ning aitab parandada elanike elukvaliteeti, terviseohutust ja tõstab piirkonna atraktiivsust.

Rajatiste edasise nõuetekohase opereerimise ja hoolitsemise tagab AS Emajõe Veevärk. **Setomaa**

Hõbeakadeemia innustas eakaid liikuma

Setomaa ja Smiltene seenioride ühine hõbeakadeemia pidas mai lõpus oma järjekordset kokkusaamist, kus kahel päeval räägiti füüsilise aktiivsuse tähtsusest teises elupooles.

27.–28. mail Setomaal peetud hõbeakadeemia kursuse teema oli kokku võetud pealkirjaga „Füüsiline aktiivsus hoiab ter- vist ja teeb meele rõõmsaks“. Avaloengu pidas Värskasana- tooriumi juhtiv füsioterapeut Karin Liivago.

„Vananemine ei ole haigus, vaid elukaare paratamatu osa. Seda on võimalik õige elustiili- ga toetada, et vananeda vääri- kalt ja tervena,“ rääkis Liivago.

Kuigi inimese vananemi- sega on seotud üksjagu isik- like negatiivseid arenguid, tasub sellest loomulikust prot- sessist leida üles ka head kül- jed. Neid polegi nii vähe.

„Suureneb elutarkus, para- neb emotsionaalne kontroll – mille peale on mõtet närvu minna ja mille peale mitte,“ sel- gitas Liivago. „Suureneb enese- kindlus, on selgemad prioritee- did ja suurem ajaline vabadus tegeleda oma meelistegevus- tega, kuigi minu kliendid ütlevad küll, et neil ei ole üldse aega.“

Paraku toob vananemine kaasa ka muutusi, mida me meeldivate hulka ei liigita. Keha muutub, luude tihedus ja mass

vähenevad, nahk õheneb, aine- vahetus muutub. „Muutustega kohanemiseks on vaja teadvus- tada, et muutused on parata- matud ja normaalne osa elust,“ sõnas Liivago. „Kõiki muutusi annab aktiivse eluviisi ja õige toitumisega leevendada.“

„See oli hõbeakadeemia nel- jas koolituspäev seenioritele. Meil oli 17 eakat Smiltene- st ja 16 Setomaalt,“ rääkis Ees- ti-Läti projekti „Hõbeakadee- mia“ vedaja Kaja Tullus Seto- maa Liidust.

„Vajadus selliste koolituste järele on väga suur. Inimestel on vajadus kodust välja tulla, midagi teada saada ja osad aka- deemia liikmed on ka need, kes hiljem räägivad õpitust teistele edasi,“ märkis Tullus. „Tegeli- kult on huvi väga suur.“

Kokku on Setomaa ja Smil- tene piirkonna hõbeakadeemia projektis ette nähtud viis kooli- tuspäeva ning kaks tutvumisvi- siiti. Õppepäevadel on räägitud vaimse tervise teemal (Smilte- nes), digiohtudest (Uusvadas) ning tervislikust toitumisest (Smiltene). Pärast maikuist koolitust seisab sügisel ees viies koolituspäev, mis on pühenda- tud taaskasutusele.

Plaanis on veel Setomaa spetsialistide reis Smiltene- ning viimaks projekti kokku- võttev lõpuüritus.

ARVED BREIDAKS

Setomaa ja Smiltene eakad koolitasid end Värskas kuurortravi- keskuses.

Foto: Arved Breidaks

17.-18. JUULI 2026

OSTROVA Festival

OSTROVA KÜLA, SETOMAA

REEDE, 17. juuli:

JARKS!

Marek Sadam ja Mikk Saar

Pantokraator

DND

Terminaator

Küünidisko

LAUPÄEV, 18. juuli:

Lasteteater

Seto leelokoor

Mait Maltis ja Horoskoop

The Swingers koos Birgit Sarrapi ja Mikk Saarega

Kosmikud

SADU

Clicherik & Mäx

Küünidisko

www.ostrova.ee

FESTIVALIPILET OSTA PILETIKESKUSEST VÕI MEREMÄE RAAMATUKOGUST

OSTROVA KÜLA, SETOMAA

ESTI RAAMATUKULTUURI KESKUS

VÄRSKA ORIGINAL

ALECOQ

Molutamise festivali eestvõtjad Louis Guerrin (vasakul) ja Leopold Kund Uusvadas.

Foto: Arved Breidaks

Molutamine võtab festivali mõõdu

Uusvada kultuurikülas tuleb juuli esimesel nädalavahetusel omapärane noortelaager, millele korraldajad on nimeks andnud Molutamise festival. Need on kolm päeva, mil noored rahulikus ümbruskonnas end kooliaasta lõpu kiirustamisest ja pingetest maha saavad laadida.

ARVED BREIDAKS

„Oleme käinud juba peaaegu kümme aastat MTÜ FUFF (soome-ugri filmifestival) suvistes ja talvistes filmilaagrites ja viimatises tuli mõte teha üks hoopis teistmoodi laager,“ rääkis Molutamise festivali üks korraldaja Louis Guerrin. „See on kolmepäevane Molutamise festival Uusvadas.“

Sõnale molutama annab Sõnaveeb tähenduse kui „niisama vahtima, tegevusetult passima“. Täpselt seda noored 3.–5. juulil Uusvadas teha tahavadki.

„Enamus meist lõpetas 9. klassi ja ausalt öeldes oli kooliaasta lõpp lihtsalt väsitav,“ selgitas festivali korraldus- tandemi teine liige Leopold Kund. „Eksamid, lõpetamine, surve kogu aeg midagi teha, otsustada, kuhugi jõuda... tun- neme, et tegelikult oleks vaja nüüd aega, kus ei pea midagi tegema. Sellest sündiski molu- tamise festival.“

Molutamise tähtsuse üle inimese elus on mõtisklenud loodusemees Fred Jüssi. Molutamisele kulunud aeg ei ole selles käsitluses sugugi negatiivse varjundiga ega raisatud ressurss. Hoopis vastupidi: sundimatusena aeg, mil koos mitte midagi tehes võivad sündida suurepä- rased plaanid.

Just selleks Molutamise festival Uusvadas kolmeks juuli- päevaks noortele aja ja ruumi annab. Istuda lõkke ümber, jalutada, kokata, rääkida, tant- sida... Või olla lihtsalt vait – seegi on suurepärase oskus, mis on ilmas üha haruldase- maks muutunud.

„Noortel ei ole väga kohti, kus lihtsalt olla. Ilma surveta. Midagi tõestamata. Kohta, kus võib korraldada lihtsalt hingata, omavahel olla ja uusi tutvusi leida,“ ütles Louis Guerrin. „See on laager, kust osalejad lähevad ära rahulikumana, natuke julgemana ja võib-olla natuke rohkem iseendana.“

„Uusvada kultuuriküla on laagriks ideaalne koht,“ lisas Leopold Kund. „Siin on loodus, rahu ja samas ka maja, kus koos olla, filme vaadata, teha joogat või lihtsalt vihma eest varju minna. See on turvaline keskkond, kus saab päriselt aja maha võtta.“

Nõnda on 3.–5. juulil toimuv esimene molutamise festival ainulaadne juba sellegi pool- lest, et sellel ei ole paika pan- dud programmi. Päris üla peale noori siiski ei jäeta, sest vaba- tahtlikud täiskasvanud on vaja- dusel olemas ja aitavad, kus vaja.

Molutamise festival Uusvadas

- Kohtumised inspireerivate inimestega lõkke ümber – julgustavad lood, mitte loengud
- Laulmine, pillimäng, loovliikumine
- Looduses jalutamine, vaikusehetked
- Joonistamine, kirjutamine, mõtete jagamine
- Jooga ja lödvestumine
- Filmide vaatamine ja arutelud

Jaapani taikotrummid müdisid Värskas

Tuulevaiksel 8. juuni hommikul kostis Värskas kooli- maja õuelt jõuline trummi- mäng. Meeldejääva kont- serdi andis seal taikotrum- mide ansambel.

Algselt aulas välja kuulu- tatud kontsert koliti enne algust siiski kooli õuele, sest ruumis oleks muusika kõla- nud liiga valjult.

Foto: Arved Breidaks

Enne kui paned tee äärde reklaamsildi: kellelt peab luba küsima?

Suvel ilmub tee äärde palju silte, mis kutsuvad maasikaid ostma, burgereid sööma, talu- poodi sisse pökama või laa- dale keerama. Need viivad või- vad tunduda väikesed ja süütud, kuid omaalgatuslikult neid tee äärde panna ei tohi, sest võivad seada ohtu liiklusele, hajutades juhtide tähelepanu. Ka hooaja- line või lühiajaliselt väljas olev silt vajab luba.

Transpordiameti teehoiutee- nistuse järelevalve osakonna juhataja Siim Jaksi sõnul pai- galdatakse reklaame tee äärde sageli teemanikuga koos- kõlastamata. Just seepärast tasub enne sildi püsti- tamist hinnata nii selle asu- kohta, kujundust kui ka mõju liiklusele.

Kõigepealt tuleb aru saada, kuhu silt täpselt pannakse. „Kui see jääb riigitee kaitse- vööndisse, ei piisa ainult maa- omaniku nõusolekust, vaid vaja on ka Transpordiameti luba,“ selgitas Jaksi.

Enne reklaami paigalda- mist tuleb esitada Transpor- diametile taotlus ning lisada sellele asukohajoonis ja reklaami kavand.

Teekaitsevöönd on põhi- maanteedel mõlemal pool teed kuni 50 meetrit äärmise sõidu- raja välimisest servast, muu- del maanteedel kuni 30 meet- rit. „See tähendab, et ka koht, mis esmapilgul tundub olevat lihtsalt teeäärne haljasala või põllu serv, võib tegelikult kuu- luda kaitsevööndisse,“ märkis Jaksi.

Teekaitsevööndisse võib pai- galdada ainult sellise reklaami või muu teabevahendi, mis ei eksita liiklejat, ei varja liiklus- märke, ei raskenda nende mär- kamist, ei pimesta ega hajuta tähelepanu ning ei piira näh- tavust ristmikul.

Liiklusvälise teabevahendi võib paigaldada ainult rööpselt tee teljega ning kaugus teeserv- vast peab olema vähemalt 12 meetrit. Paigaldada võib seda siiski ainult siis, kui selleks on väljastatud teemaniku luba.

Jaksi soovib tegutseda liht- sas järjekorras: „Kõigepealt vali välja täpne koht, siis vajadusel küsi maaomaniku nõusolek, seejärel uuri, kas koht jääb tee kaitsevööndisse ja küsi Trans- pordiametilt luba ning alles siis paigalda silt.“

Arvestada tasub, et loata pai- galdatud reklaam tuleb Trans- pordiameti nõudel eemaldada. Kui paigaldaja seda ise ei tee, võib amet sildi kõrvaldada ning kulud jäävad reklaami omaniku kanda. Lisaks võib omavoli- line paigaldamine kaasa tuua rahatrahvi.

Jaksi sõnul kehtib teeäär- sete reklaamide puhul lihtne rusikareegel: enne küsi, siis paigalda. „Nii ei juhtu, et maasika-, burgeri- või laadareklaam tuleb kõige aktiivsemal hooajal hoopis maha võtta,“ märkis ta.

Reklaami paigaldami- seks teekaitsevööndisse või tee- maal on vaja teemaniku luba. Loa saamiseks tuleb Transpordiametile esitada taot- lus ning liiklusväliseks tege- vuseks loovitud ala või koha kaardiväljavõte.

Transpordiamet

Seto ja võro keele' taandõdi õks keelekujodõst

KAUKSI ÜLLE

10. juuni üüse hääletedi riigikogu üüistungil keelesäädüse muudatusettepanõkit nr 1:

1. Täiendada eelnõu §-i 1 uute punktidega 1 ja 2 (muutes järgnevate punktide numeratsiooni) järgmises sõnastuses:

„1) paragrahvi 3 lõige 3 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(3) Riik toetab eesti keele piirkondlike erikujude (edaspidi murdekeel) ja eesti keele piirkonakeele ehk lõunaestset piirkonakeele, milleks on võro, seto, mulgi ja tartu keel (edaspidi lõunaestset piirkonakeel) kaitset, kasutamist ja arendamist.“;

1) paragrahvi 4 lõike 1 kolmas lause muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„Murdekeele ja lõunaestset piirkonakeele põlisel kasutus-alal võib kirjakeele normi kohasele tekstile lisada samasisulise teksti vastavas murdekeele või lõunaestset piirkonakeeles.“;

Sooga sai selgest, et lõunaestset keelid sookõrd keelesäädüsega piirkonakeele staatust õi saa. A sai selgembas ka tuu, kiä om võrokõisi, setodõ ja mulkõ puult. Aitumma tee! Mi kittüs julgusõ ja kimmä meele iist.

Hüä' inemisõ – pidäge' sood nimekirja kaiõh meeleh, kiä lõunaestläisi iist perisel saista' julgõs, kiä sarv aovo keeletiidüsest, pidä luku põlisrahvidõ õiguisist ja olõ-õi pümme umast hirmust.

Kurb om tuu, et mõnigi saadik, kiä eis' muudatusettepanõgi vällä käve, jätt hääletämälä. Erakundlik juun oll' lõunaestset keele küsimüse man sookõrd mitmõkülgne – muudatusettepanõkit toef mitu

Puult:

Jaak Aab	Leo Kunnas
Anti Allas	Helmen Kütt
Vladimir Arhipov	Tõnis Lukas
Vadim Belobrovstev	Mart Maastik
Lea Danilson-Järg	Tiit Maran
Peeter Ernits	Andres Metsoja
Andre Hanimägi	Tõnis Mölder
Züleyxa Izmailova	Heljo Pikhof
Aleksei Jevgrafov	Juku-Kalle Raid
Madis Kallas	Reili Rand
Ester Karuse	Urmas Reinsalu
Tanel Kiik	Helir-Valdor Seeder
Ando Kiviberg	Priit Sibul
Andrei Korobeinik	Riina Sikkut
	Varro Vooglaid

Mõnõ' arvamused FB-st

■ **Lillaku Anti:** Jälki' jäi' lõunaestset keele' riigikogoh ilma väiga' vajaligu säädüsligu kaitsõlda'. Asaga tegelejä' omma' aestakki kõnõlnu', et kogokunna' omma' uma kodokiili hüäst tennü' maksimumi, a kindlabast toest, abist olõs no' vaia ka' riiklikku huultsust. A paraku olõ-õi tuud sooni' aoni mõistõt kuulda' võtta'.

Trööstist nuilõ, kinkõlõ teema väiga kõrda lätt – lõunaestset keele aoluku võimi lukõ' aegasatu ja -tuhandidõga. Soo om midägi, minkõ iist tasos saista'. Riigikogolasõ' ja õgasagamatsõ' töösõ' asekanterli' võiva' püsüdä' uma kotusõ pääl napibalt ku

parhilla' suvõlämmüse haitsemä naanu' ninni'.

Arkõ' tii' sis onõhtagu-ui, et kiä' minka peräst inäbä umma süänd haltas ...

■ **Hõrna Aare:** Ma paku, et meeleh pitä' tulõ ka noid saadik, kiä' jäti' hääletämälä' ni anna-s umma hellü toest tuujaost, et lõunaestset keel olõsi' säädüse saet!

■ **Tohva Levo:** Tuu om Toompää kõgõ suurõmb pelg, et peräkõrd tahtva' seto' ja võrokõsõ' Talina vürstüriigist lakja lüvvä'! Olõ-õi noil umma kiilt vaia, peräkõrd teevä' Jumalamäele Hüdsi Silveri mano uma Toompää. Tiilõ riigikõnõ, a impeeriumi mõtlõminõ ...

poliitilist joutu, a vastatsidõ liir tulõ selgehe vällä.

Piirkonakeele tunnustaminõ riigi puult andnu' setodõlõ kimmüst ja vahendit mano uma keele ja kultuuri edesandmisõl, a mitmõsugumadsõ'

hirmu' otsustajidõ ja näide valijidõ siäh takitasõ' mi põlidsõ lõunaestset piirkonakeele aamõtlõkku tunnustamist. Pelätäs, et seto' ja võrokõsõ' tahtva' umma riiki ja sis jääs eestläisi vähäst. Ummõtõ om ÜRO põlis-

rahvidõ säädüse punkt, mia ütles, et põlisrahvas taotlõ-i umma riiki, a taht umma kultuuri ja kiilt ni elolaati edesi anda' uma asukotusõ maal. Liivlasõ' omma' jo mitu aastat põlisrahvas Lätih ja saami' Soomõh, Norrah, Rootsih. Latgalidõ piirkonakiil Lätih om tunnustõt.

Sis pelätäs ja hirmutadas „aga vindläse' tahtva' kah“. Tuu om hirmujutt. Esitest, vindläse' olõ-i põlisrahvas Eesti Vabariigih. Tõsõst om vindläsil setodõst vai võrokõisist inämb õiguisi faktilisõlt: kuul riigi puult vinne keeleh jo kõgõ vabariigi ao, teenindüs pangah, poodõh, haigõmaioh. Uma raadio ja telekanal. A lõunaestset saatit om viis mintit nädälh.

Lüvväs lauda ka Põhisäädüse muutmisõ kaart. A Soraineni büroolt tellit õigusanalüüs ütäl, et Põhisäädüst olõ-i vaia muuta', tuu jaost õt piirkonakiil lisada'.

Loomulikult lätt seto elo ja seto kultuuri edasiandminõ edesi. Riiklikul tasandil om läbi aastakümnidõ olnu' väiko' programmi' üritüisi kõrraldamisõst ja oppusõst. Om kõigildõ õiglanõ, et tulõ ilolinõ olla', et meil om riiklik tugõ. A mi olõmi põlisrahvas, mi olõ väega pallõ uma kultuuri hüäst tüüd tennü'. Mi vääri olõmahõlmist ja tunnistamist ni ütškõrd meid ka riiklikult tunnustada' tulõ. Saamidõl läts 150 aastat edimädest kongressist tunnustamisõni. Seeni' tulõ meil õgal võimalusõl kõnõlda', kõnõlõma opada', käsitüüd ja pillimängu oppi' ni tervemõistuslikku elomuudu ellä' ja tuud edesi anda'.

Ja valimistõ aigu tähele panda', kinkõ sõna' ja teo' kokko läävä' ja kiä kand rõivit, a kannä-i seto süänd.

Keelet kiil, keeledü' keele'

Mi kõik tiä ütlemist, et kiil vii Kiiovahe. Ku kõnõlõt, sis saat sinnä', kohes om plaan minnä'. Ku mi mõtlõ keele pääle, sis tuu om päämätselt kõnõlõmisõ kiil. Mõni mõist hulga kiili kõnõlda' ja nuih keelih ka' lukõ', a mõni kõnõlõs õnnõ tuud kiilt, minkõh timäga' om sünnüst pääle kotõh kõnõld, ja ku peräst-poolõ kõik töösõ' ka' kõnõlõsõ' tuud samma kiilt, sis tälle olõki-i tõisi kiili vaia. A sooilma-aigu om õks vaia tõisigi' kiili. Kahõs või minnä' ka' säänestmuudu, õt uma kodokiil, imäkiil jääs unõssihe, olõ-õi kinkõgagi' umma kiilt kõnõlda' vai taha-ai minkõgi' peräst kõnõlda'.

Kiil om õks kiil, ütškõik ku mitu inõmist kiilt mõist. Mi seto kiil om olnu' kõnõlõmiskiil. Ku naati tahtma kõnõldut kirja panda', sis õga kirätk pand edimält ummamuudu kirja. Kirjapantut om vaia ka' mõista' tagasi kõnõlõmisõkeelest tetä'. Seto keeleh, nii ku tõisihki' keelih, kõnõldas kiilt mitund muudu. Kirä lugõminõ taht harinõmist, taht harõtamist, taht aigu. Õga sõna om mõtõh, minkõ ütlet helüga' vällä, tuud saava' mitmõ' kõrraga' kuulda' ja sis vällälõ sõna häõs. Kiräsõna om kinni ku joonstõt pilt vai ku näütüest kindakiri. Kirjapantut saat peräst-poolõ tagasi helüsõnast üldä'.

Mii', kinkõl meil om imäkiil vai kodonõ kiil olnu' uma seto kiil, mia' edimält ollegi' ku mängõkiil, selle õt tuu keelega' saa-as minnä' kodovärehtist kavvõbahe. Välläpuul umma koto oll tõõnõ kõrd, tõõnõ kiil. Tuu tõõnõ kiil tull hõste ar' oppi', sis olli' järgmätse' värä' vällalõ. Ja tuu kiil tull nii hõste ar' oppi', õt töösõ' saasi-i arvu, õt kõnõlõt õpit kiilt, õt soo olõ-õi su imäkiil.

Aestaga' omma' lännü', kõrra' ja moodu' omma' töösõst

käändünü'. Tuu innine kodokotusõ keelekene nakas häädümmä. Täütvärki keelekõnõlõiji jääs õga aestagaga' vähäbäst. No' om keelehäll käändünü' töösõl poolõ, no' olõs vaia hoita' tuud, mia' häõs, olõs vaia opada' huvililõlõ tuud innist umma kodokiilt. Olõs vaia, õt kiil häõsi-i'. A kuus? Kuvvamuudu?

Kiil taha-ai süvvä', kiil taht kõnõlõmist. Kõnõlõmisõkiil taht ka' vastakõnõlõjat. Kiil taht julgust, taht, õt timäga' kõnõldasi' ja läbi timä mõtõldasi'. Ku jo mõistat tsuut kõnõlda', sis vaia pruumi' ummi mõttit kirja panda'. Kirjapandmisõ man nakasõ' töösõ' keele' segähämmä. No' nakaski' kiil olõma ku kavval kassikõnõ, õt mõntõrd tä om uma tarkusõga' kõtuldõ vasta maad ja kaes ja mõtlõs. Ümbretsõõri panda-ai timmä inäp tähelegi'. A sis tä hüppäs ja kõik nägevä', õt tä om olõmah. Keelega' om samani. Hilläkeiste kullõt tõisi kõnõlõmah, kaet ja õpit ja sis saatki' arvu, õt sa eishindäst jo mõistatki' ummi mõttit mõtõlda' sooh samah keeleh, midä sa mõnõ ao iist viil mõista-as. Kiil tulõ eishindäst su mano, ku sa timmä kuulõt. A ku kiäki' kõnõlõ-õi, sis keelehellü olõ-õi kuulda' ja kiil häõs.

No' mi olõ aoh, ku tahetas oppi', tahetas mõista', tahetas kõnõlda', tahetas kirota' ummi mõttit seto keeleh. Mi jaost, kiä' mi olõ umma kiilt kuuldu' sünnüst pääle, om mi kodokiil sama tähtsä ku mi mano tulnu' töösõ' keele', tä olõ-õi halvõp ku suurõrahvahulga kiil. Ütskõik ku pallõ lätt aigu, ütškõik ku mitu aestakka tuu pääl lätt, a kindlahe tulõ aig, ku tunstõdas õga nulga umma kiilt keelest, ku ka' seto kiil om tõisi jaost kiil.

SARVÕ ÕIÕ

Rattafest tõi Setomaalõ inäp ku 2000 rattasõitjat

Maikuu kolmandal nädälivaihtusõl oll Setomaal Rattafest – edimäne umataolinõ sündmüs, minkõst vaest nakas pääle vahtsõnõ õga-aestaganõ ettevõtminõ. Rattafest kasvi vällä nn Halastõ rattasõidust (*Rohe-liste rattarekkest*). 1988. aestagal pääle naanu' Halastõ rattasõidul om läbi aigu olnu' innekökkõ päämäne keskkunna-teema' ja luudus. Mõnõl kõrraldajal tull mõtõh tetä' midägi tõistsagamais: tegeldä' päämätselt kultuuriga', muusikaga' ja kotusõpääl kultuuri-perändiga', jätmälä' luudusõ ja keskkunnateemasit perüs unõssihe. Ja säänestmuudu sis sündügi', õt 2026. aestagal oll Halastõ rattasõidu kõrral ka' vahtsõnõ keväjäne rattamatk: Rattafest „Retk läbi Setomaa“.

Pääkõrraldaja Valmisõ Aarne tund hõste Vabarna Jalmarit ja innistist ütistist retkekõrraldus-aigust ka' siihkirotajat, sis oll loogilinõ, õt laagriplatsist võõdõti Treski ja rajameistriminnu, Alumäe Helenit. Ma olõ hilisteismelitsõna ja tudengiaoh mitu retke rattasõitjana ütõh tennü' ja 1990. aestagidõ keskpaigah kuuh Jaanus „Jaas“ Salmiga' eis' nuid retki

ka' pääkõrraldanu' ni mul oll selge ettekujotus, midä om vaia tetä'. Õt ma tunnõ ka' Setomaa luudust, teid ja inõmisi läbi ja lahki, oll rajameistri ülesannõh mu jaost huvtav välläkutsõh, olõ-õs midägi' päädpõõrtävält keerolist.

Kolmõpäävätsse rattasõidu raa panni üldjoontõh paika jo 2025. aestaga suvõl, ku ma eis' sõidi rattaga' läbi tii', mõõdi aigu ja kilomeetrit, püvvi hinna-da' valit teie plussõ ja häti, juhust, ku pias olõma väiga' kuiv vai väiga' vihmanõ. Pii-rangit oll väigagi' hulga: tull arvõsta' tuuga', õt sõit nakas pääle ja lõpõs Verska laululava man, õt kats üüd oldas telklaag-rih Treskih, õt Setomaa om sur-but Vinnemaa ja Pihkva järve vaihõlõ ja õt päävä kilomeetrit saasi-i liisnalt pallõ. Peräkõrra tull säänestmuudu, õt edimätsel pääväl sõidõti 36 km Verska-Kolossova-Lõunõ-laagri-Nedsäjä-Treski, töösõl pääväl 63 km Treski-Piusa-Obinitsa-Härmä-Küllätüv-Võmmorski-Treski ja viimätsel pääväl 31 km Treski-Toña-Verska-sanatoorium-Podmot-sa-Verska. Ma olõ kuuldu', õt ratuga' olti rahu, ratu oll õga-

sagamatsi, luudus oll keväjätselt illos ja inõmisõ' juhtu' kotussih, kohe nä eis' kunagi' saanu-us.

Mu pääl oll ka' kohalik kultuuriprogramm vai nn kohajutta jago. Ma mõtli vällä, mäntse' võisi' olla' huvtava' piatuskotusõ' ja mäntse' inõmisõ' võisi' nuih kotussih kõnõlda'. Sääne kultuuri-programm om rattasõidu ütõ tähtsä jago: tuu and sõitjalõ võimalusõ tsuut jalga puhada' ja samal aol saia' tutvust kohaligu kultuuri ja eloga'.

Setomaal oll säänest kultuuriprogramm väiga' lihtsa piatuskotussidõ, sisuga' ja inõmisiga' täütä', hoops tull mõnõ' mõttõ' vällä jättä', õt programm lääsi-i liisnalt suurõst. Edimätsel pääväl piatuskotusõ' olli' Verska Originaali tsehh (kõnõl Uibo Vaido), Vana Jüri seebikoda (kõnõl Hüdsi Silver), Lõunõ-laagri (kõnõl Raudoja Ahto, lõõtsa mänge Teini Merike) ja Nedsäjä küläplats (kõnõl Valgu Meel, laul Lummo Kati leelokuor). Töösõl pääväl tetti piatus Piusa külästüskusõh (kõnõl Nelgi Sirje), Obinitsa lipuväläkupääl (kõnõl Kauksi Ülle), Härmä küläplatsipääl (Timmo

Margus kõnõl mahhe-Setomaast ja Alumäe Helen Härmä tsassonast, karmoõkat mänge' Paloki Pilleriin ja Gerd), Küllätüv küläh Rikka Ivvani taloh (Andresoni Sigre kõnõl talost ja Raali Ain tutvust tõrvakiit-mist) ja Võmmorskih (Arjakasõ Külle kõnõl kontrolljoonõ kujonõmisõst). Töösõl pääväl sai' rattasõitja', ku tahtsõ, Kavvu' ka samal aol olnu' Obinitsa kogokunnafestivali, ja hüä oll, õt tuud võimalust kasuti' hinnanangulisõlt umbõs poolõ' rattasõitja'. Kolmandal pääväl oll' piatuskotussist Toña külä, koh Vabarna Anne kodotalo moropääl laul Verska naisi leelokuur, Verska sanatoorium (ravimuast kõnõl Lillestiku Ahti), Podmotsa rand (kõnõl Arjakasõ Külle), Verska kerik (kõnõl esä Andreas) ja Verska Silmaläteh (kõnõl Alumäe Helen). Väiga' suur tenu kõigilõ, kiä' Setomaa ja seto kultuuri, aoluu, luudusõ ja täämbätse pääväl tutvustamisõl abist oll'!

Rattafesti ütõst tõmbõnumbrist pääle „eksootilisõ" kotusõ oll kindlahe ka' rikkalik kontserdiprogramm. Pääl katõ leelokuuri sai laagriplatsil kuulda' mi umma poissa bände:

Zeto' ja Nedsäjä Külä Bänd, viil Mari Jürjensi ja Vaiko Eplikku. Rattafesti lõpõt ansambli Sadu kontsert Verska laululaval, mia tõi pääle rattasõitjidõ külõmma viil tuhatkund inõmist.

Ma' olõ väiga' rahu tuuga', õt ma kõrraldi kõik, midä joudsõ, inne alostust ar' ja ma sai kõik raa eis' rattaga' ütõh sõita'. Terve muu tüü – raa tähistäminõ, liiklusõ reguiliirja', raakaartõ ettevalmstus jms – tekk ar' suurõperäne ja kogõnu' kõrraldusmeeskund. Rattasõidul oll väiga' hüä tunnõh, ma kõnõli pallosidõ inõmisiga', uurõ ka' näide arvamisi ja tundmisi. Õks edimätsel pääväl pand kerge pitseri veidõ päält stardipauku pääle naanu' vihmi ja rattasõitjailõ umaalgatusligult „tii' illest“ lihvmä tulnu' tiihüüvli niigi' kehvä Matsuri-Säpinä tiipääl, a järgmätse' kats lätsi' ideaalsõh temperatuurih ja tävveligult pääväkäeh, nii õt mõnigi' rattasõitja päivit hindä nõna, pösõ' ja ola' tulitõstõst. Rattasõidul oll rattasõitjit pia 2200 inõmist, a oll üllätävält pallõ ka' nuid seltskundõ, koh näütüest esä tull rattaga' sõitma, a töösõ' perrest oll' niisamata Setomaal aigu viit-

mäh. Nuu' perre' oll' üüd erinevih Setomaa majutusko-tusih ja mu tiidä' oll' tuul nädälivaihtusõl kõik Setomaa üümaja-kotusõ' puupüstü rahvast täüs. Perre' käve' muusiumidõh, söõgikotussih, nii õt tulu Setomaa ollõ pallõ suurõp ku rattasõitjidõ pääl lännü' kulu. Väiga' hüä miil oll, õt mu üleskutsõlõ pakku' piatuskotussih rattasõitjilõ süvvä' vastas perüs mitu söõgipakjat ja takkaperä kaiõh olõs nuid võinu' viilgi' inäbä olla'. Inõmisõ' oll' väiga' hüä meelega' valmi' süvvä-juvva' ostma ja mi kogokunda rahha jätmä. Ma näe kõgõ suurõba plussinõ Setomaa jaost tuud, midä mullõ kõnõl mitu inõmist ja midä sooaoni' tagasisidenä ma kuulõ: väiga' hulga rattasõitjit om otsutanu' Setomaa ollõ tulla' suvitsõl aol, kas perrega' vai sõpruga', rattaga' vai autoga', a õgal juhul tulla'. Aitumma kõigilõ, kiä' Rattafesti kõrraldamisõ ütõh oll', avidi' rattasõitjilõ onõhtamalda' mälestüse luvva' ja anni' näile põhjusõ ja tahtmisõ siä' vahtsõst ja vahtsõst jälki' tulla'!

ALUMÄE HELEN

Tõlku' Sarvõ Õiõ.

Setomaa delegatsioon Oksitaaniah: mahheaiandusõst kultuurikööudüsteni'

20.–24. mail oll Setomaa delegatsioon Prantsusmaal Oksitaaniah, koh mi päämätselt kai ja arodi mahheaiavilä kasvatamist, aiavilä väärtüse suurõndamist ja põllumajandusharidusõ kogõmuusi vaeldamist.

ALUMÄE HELEN

Setomaa põllumiichi saadigu' olli' mahhetalonigu' Timmo Margus, Alligu Alar, Männigu Markus, Paloka Margus, Tuvi Toomas ja Valli Vardo, Setomaa turismiettevõtlusõ esindäjä ja leelolaulja Alumäe Helen ja tõlk ni muusik Vaidla Kaarel. Külähkaugi kõrrald Prantsusmaal tegutsõv sõprusühing Amities Setomaa.

Per älejoudmisõpääväl kävemi katõh väikobah taloh. Vincent Potieri talo pand meid imestämmä uma pallosõuga': tä kinnit, õt timä taloh olõ-õi üttegi' n-ü juhtvat kultuuri, a väiga erinevidõ vilju kasvataminõ tuu tälle kõrdamineki. Vincent müü umma kraami päämätselt laadopääl, a ka' mahhehämätüisina ümbretsõõri umakandi rahvalõ. Julie Atamna-Verfaillie kasvas päämätselt puuvilju ja om vällä arõndanu' uma sorbeti-tuutmisõ: külmakapih oll täl kokhi' kümme sorti sorbetti (külmätet makõsüüki) ja mi sai nuid maitsa'. Kõgõ inäbä meele miildü' sarapu- ja vabarnasorbett, mullõ hindäle miildü põldmafasorbett. Kokkosaa-

Setomaa delegatsioon Oksitaaniah.

Eräkogo pilt

misõ' anni' ka' hüä ülekaehusõ piirkunna mahhetuutmisõ kõrraldusõst ja panni' alosõ järgmätsilõ erialatsilõ arotamislõ.

Haridus ja põllumajandus käsi-käeh. Tõõsõl pääväl mi käve mahheaiavilätaloh EARL Cardaillac. Saa hektari pääl ettevõtõh pakk meele kogõmuist, õt kuvvamuudu suurõmahulist mahhetuutmisõ kõrraldõ. Talo kõgõ suurõp tulu tulõ maasigakasvatõst, midä kasvatõdas päämätselt tunnõlidõh. Väiga' huvtav oll spetsiifilnõ sibulasiimne kasvataminõ Jaapani kuuhtüüpartneridõ jaost: tuu om viil arõndamisõl, a midägi' säänest, väiga' kitsast ja spetsiifilist, võisi' kõnõta' ka' mi mahhepõllumiichi.

Päält tuud minti Moissaci põllumajanduslikku kutsõkuuli, koh Setomaa ja Oksitaania kuuhtüü alas pääl aesta-

gal 2017. Kokkosaamisil oppajidõ ja opilaisiga' mi arodi nuuri põllumajandusharidusõ tulõvikku ja rahvusvahõlisi praktikidõ tegemisõ võimaluisi. Sümboolsõst kujonõsi kõrrakõnõ aigu Verska aia man kooli territooriumi pääl, koh helisi' nii seto ku ka' oksitaani laulu'.

Montaubani põllumajanduskoolih tutvusti' Alumäe Helen ja Männigu Markus Setomaa turismitegemisi ja Obinita aiavilju ümbretegemiskeskusõ tegemisi. Mi sai kokko ka' Lisa Rignoniga', kiä' sool suvõl om Setomaal praktikant mitmidõ põllupidajidõ man.

Põnnõv oll ka' külähkaug puu- ja aiavilju katsõkeskusõ, mia oll huvtav nii Obinita luud kõõgi- ja aiavilju väärdõskeskusõ kaemisnulgast ku ka' mõosa tehnapargi poolõst.

Kolmaldaal pääväl mi sai kokko Lafrançaise'i piirkunna

aiaviläkasvatajidõga'. Julie ja Robin Teulières'i taloh olnu' kokkosaaminõ kujonõsi üttest kõgõ sisukabast ettevõtõmisõst, koh lätsi' mi mehe' erksäst ja mõttö' naksi' pääh juuskma.

Arotõdi päämätselt tuud, kuis tehnoloogisõlt kasvata', müvvä', kuis mahhelt tuutmist edesi arõnda' ja mäntse' omma' edespididse' projekti'. Kõik olli' tuud miilt, õt kaemalda' erinevidõlõ kotussilõ, omma' kõõgil sama' välläkutsõ'. Juttaga' jouti sinnamaalõ, õt naati pidämä plaani, õt kuis saasi' tetä' kuuhtüüid Lafrançaise'i umavaltuisi ühendüse ja Võromaa ku 2025. aestagal Ouruupa mahhepiirkunna tunnustusõ saanu' piirkunna vaihõl.

Peräst lõõnaht kaeti, kuis Bergeraci väärdõskeskusõh aiaviljä töõdeldäs. Kõgõvahtsõp tehnika ja väärdõmislahendusõ anni' mi põllumiichilõ vahtsit mõttit, õt kuis kotõh tuud tiidmist ar' kasuta'.

Kuuhtüü, mia' kasus ütõh inõmisiga'. Oppõreis kinnit, õt Setomaa ja Oksitaania kuuhtüü om joudnu' vahtsõhe jakko. Kultuurivaeldusõ kõrvõlõ om kerkünü' praktilinõ kuuhtüü põllumajandusõ, haridusõ ja ettevõtõlusõ valdkunna. Kokkosaamisõ' tegijidõ, kuulõ ja umavaltuisi esindajidõga' näütsi', õt mõlõbal piirkunna om midä tõõsõlt oppi'.

Mi seltskunna umavaihlõlist kõnõlõmisist tull vällä, õt mi põllumiichi pand imehtämmä ja mõot kõgõ inäbä prantslaisi tark maa- ja aopruukminõ: liisnalt suuri üteviläpõlda mahhe-

tuutõil om veidõ, nä päämätselt kasvatõsõ pallõ erinevvi kultuurõ. Tuu võtt ar' ilma riske, lupa jaka' umma aigu mõistõlgult, selle õt õga kultuuriga' tulõ tegeldä' eri aol. Lõunõ-Prantsusmaa kliima võimaldas ütelt pindrelt saia' kats saaki, a sis omma' ka' vilä' erinevvi'. Tark olle tuugi', kuis näütõst kruusapuie vaihõl kasvatõdi kõrvõtsit ja tõisi vilju. Kõgõ suurõba mulje jätt tunnõlpõllupidaminõ, minkõl võisi' olla' tulõvik ka' Setomaal. Tunnõli' omma' nii suurõ, õt säääl saa toimõta' väiko traktoriga', ja kõõgilvilju kasvatamisõga' saat alosõta' pallõ varraba ku põllupääl. Huvtav oll talo, koh kasvatõdi lambit: nuu' kats kuud, ku vällä om kolm, mõnõl pääväl ka' miinuskraadi', pandas lamba' tunnõlkasvuhunõhe, koh nä omma' lämmäh ja sis andva' maalõ ka' väetüst. Ma kujoda ette, õt samani saava' kanaki' tunnõli väetamisõga' kõrda ... Sääne nutikas, eloterveh talopujamõtlõminõ ollegi' tuu, mia mi põllumiichi kõgõ inäbä ütõh haard.

Kõik külähkaugi' olli' nii hüä' ja inspireerüv', õt jo edimätsel külastõsel tull mullõ ku kultuurikandjalõ päähä mõtõh tennädä' kõiki vastavõtõit seto leelo vormih tenolauluga'. Nii saigi', õt külastõisi aol sündü õga kõrd vahtsõnõ, õgalõ vastavõtõjalõ luud improvisatsioonilinõ laul, minkõ esit mi kotõsõpäääl sündünü' tõuut ebatavalinõ segäleelokoor kuuhsaisuh Helen, Timmo Margus ja Vaidla Kaarel, tõõnõkõrd toetamah ka' tõõsõ' delegatsioonõ poisi'. Nii

mi sai uhkõlt esiteldä' umma väigagi' elohõlvõvat laulukultuuri ja panda' imehtämmä vastavõtõit sõnaõsavusõga', selle õt mi suurõperäne tõlk Kaarel tõlksõ kõik Heleni luud sõna' vastavõtõjilõ täpselt ar'.

Väiga' taipsa oll ka' mi vastavõtõjilõ mõtõh kõrraldõ' mi Prantsusmaal oll aol Moissaci Setomaa-teemalinõ kinoõdak, koh näüdati kattõ filmi: „Kui Moissac kohtub Värskaga“, mia jutustas Moissaci aia tegemisõst Verska kooli man, ja tunt prantsusõ dokumentalisti Sophie Planque'i 2024. aestagal filmi ja valmis tett dokumentaalfilmi „Uduude maal“, mia portretiir ka' Sophie ja timä sõbra Jeremy seikluisi talvitõsõl aol Setomaal. Helen, Margus ja Kaarel olli' seto rõivih, lauli' ja tutvusti' kinokaejilõ seto kultuuri.

Viee päävä joesul luud kontakti', jaet kogõmusõ' ja sõlmõ sõprussuhtõ' andva' alost usku', õt Setomaa ja Oksitaania vaihõlinõ partnerlus lätt edesi ka' edespidi – mitte õnnõ projekte, a innekõkkõ läbi inõmisi, kiä' sood kuuhtüüid säisuga' täütüv'. Siikhõttal tõlõgi' üldä' suur teno Setomaa ja Oksitaania kuuhtüü iistvõtõjalõ, väsimäldä' ja entusiastõlgulõ Christõphe Squarcionilõ, kiä' pand kokko mi reisiprogrammi, tekk kõik kokkõlepe' kohalikõ vastavõtõjidõga', kõrrald majutusõ ja kultuuriprogrammi ja oll kõõkaig mi saatja.

Üte jao reisikuludõst avit katta' Setomaa programm.

Tõlknõ' Sarvõ Öiõ.

Üte talo näpotüü

Otsa Sirje ja timä perre käsitüü
23.05.–20.09.2026 Verska talomuseumih

Verska talomuseumi rõivaaidah om vällä huaõnõütüs „Üte talo näpotüü“, kohe sookõrd om uma käsitüü tõisilõ imetlemisõs toonu Otsa Sirje ja timä perõh. „Üte talo näpotüü“ näütüstõga alosõdi 2000. aastal. Näütüse' esitlese' seto käsitüümeistridõ hindä tarbõs ni ilõs tett tõid.

Otsa Sirje om väega mitmõkõlgne ja püüsüvält tüü man ni mano opva käsitüümeistri. Meremäe kandist peri meistri kõnõlõ umal aol käsitüükoolitusõl, õt ku tä läts meditsiinkuuli opma, panti tälle kotõst peele', kangastele' ütõh, õt tütrik liinah hukka õs lännü. Kõik, kinkõl om õnn kanda' Otsa Sirje tett kaadsakangast kaatsu, omma'

õnnõga kuuõh. Kangas om tihe ja ütõlinõ. Timä sissekoet kirjuga mihihammõ' omma' nõvvõt ja hinnat kaup. Ka naisi hammõ kirjõ om Sirje uma suguvõsa kirju pääl vahtsit kudanu. Nii-samatõ linikit ja pikki käüssidõga hammit. Imelidsõ' pakso', tihedä' põrmandurõiva', mia' jala all õi nilvõstu', omma' ka eri klass. Võid om timä müügitõh suurõh valikuh kõgõ.

Sirje opsõ ar' ka niplispitsi tegemise ni tä om olnu ka koolitaja siiniga langa värmisõ man. Tä om seto rõivilõ pandnu uma perre ja kõõ uma hõimu. Ja seto leelõ joud ka viil laulda'.

Soovita näütüst õgal juhul kaema minnä'!

KAUKSI ÜLLE

Otsa Sirje näütüst tutvustamah.
Braidaksi Arvedi pilt

Vahtsõt ja vanna

1987. aastagal sündü Eesti-Läti-Leedu ütõnõ perimõspidõ Baltica, määnest peetäs õgal aastagal eis' Balti riigih. Edimäne Baltica Eestih peeti 1989. aastagal.

Balticalõ and uma näõ tuu, midä Baltical tetäs. Usutas, õt põlvõst põlvõ edesi ant perimõst om vaia hoita' häõmisõ iist ja tuud tulõ avvusta' ja edesi anda' säänsenä, nigu tuu om olnu. Õt olõsi' kõrraga ar tunda', määndest kotõsõst ütõs vai tõõnõ laul ja laulja', tands ja tandsja' peri omma'.

Muidõhki om tuu igävõne vaiõlus, mia om perimõs ja mia om kinkõgi tett laul vai tands vai muu, selle õt piiri pandminõ perimõse ja vahtsõ loomingu vaihõlõ om uskmalda rassõ. Arvada tuuperäst saiegi timahavanõ perimõspidõ nimest „Vahtsõt ja vanna“, õt saa-ai perimõses pitä' õnnõ tuud, mia om üles kõradu eelmädsel, üle-eelmädsel saandil vai varahappa. Perimõs sünnüs ka täämbädsel pääväl. Seto naase leelõlõ „kõnõlasõ' tuust, mia silmih ja kõrvuh. Tuud innevanast ja tuud ka täämbädsel pääväl.

Talina liina karmoõkapundi Karmoõkaässä' pillimisi

Seto Tandsõvõgi perimõspidõh Baltica.

Eräkogo pilt

Hazlehursti Oskar om noorõ mehenä, kiä olõ-õi vere perrä seto, väega ilõsahe perimõse kottalõ ütõlnü: „Mu kõõdüs Setomaaga om pilli piteh. Karmoõka mängminõ om minno toonu lähõbõle seto kultuurilõ. Ma olõ õpnu näide tandsa, kombit ni naanu arvu saama, õt perimõs lää-ai edesi õnnõ juuri piteh. Perimõses saa pitä' ka kõkkõ tuud, midä mi eis' täämbädsel pääväl tii uma elõga.“

2026. aastaga juunikuu 5.–7. pääväl oll rahvusvahõlinõ perimõspidõ jalki Eestih. Soo ollõ jõ 38. perimõspidõ, nimest soovõori „Vahtsõt ja vanna“. Eesti eis' kotõssist ollõ kokhi 2000 osalõjat, õgaüts uma juuri ja perimõse perrä rõividõ, tandsa, pillimõngo, laula, jutta ni uma keelega. Suurt hüvvämiilt tege tuu, õt väikõkõnõ Setomaa ollõ perimõspidõh Talina liinah õga päiv nätä' ja kuulda': Halõpalitaja Talinast, vedõsnik Sarvõ Jaan; kultuuri-

klubi Setoluu' Talinast, vedõsnik Tormi Piret; latsi leelopark Mõtsatsirk Obinitasast, vedõsnik Pärtini Sirid; leelõkuur Helmine Miktämäelt, vedõsnik Luigasõ Inara; leelõkuur Sõsarõ Talinast, vedõsnik Nassari Elvi; leelõkuur Ilõlang Tartõst, vedõsnik Vaaksi Ülõle; Seto Tandsõvõgi Setomaalt, vedõsnik Tormi Piret; naisrahvatandsurõhm Lustiline Verskast, vedõsnik Leetma Janeka.

Seto Tandsõvõgi ollõ perimõspidõh 22 inemisõga. Perimõskavah „Seto tandsõ võgi“ olli' osalõja' eis' rühmist: Hõbõhõdõsõ', Hõbõhall, seto perrepunt, Verska Iginoorõ', Modus. Seto tandsa, pillimõngo ja rõividõga omma' setokõisil kimmä' kombõ' – mia ja kuvvamuudu kõlbas, mia ja kui kõlba-ai sukungi. „Seto tandsõ võgi“ ollõ kullõmisõs ja kaemisõs nuilõ, kiä' tahtva' setokõisi mõista' ja näist arvu saia'.

Seto tandsõh om vägi seeh. Inemisõ kihä kõnõlas imä-

kiilt – seto kiilt. Vana' kombõ' andva' jovvu, vahtsõ' pandva' tsärehtis manõ. Eisheranis sis, ku tandsõvõgi om kokko pant õgah iäh inemisist Seto-, Võro- ja Põlvamaalt ni Talina liinast.

Kultuuriklubist Setoluu' ollõ perimõspidõh 13 inemist. Kuuõh käüdas Talina liinah ni kokko omma' korjõnu' õgah iäh inemisõ', kedä elo om toonu' Setomaast kavvõndahe. Lisas setokõisilõ omma' kultuuriklubi Setoluu' löõdnü' ka nuu', kiä' olõ-õi juuri perrä seto', a tahasi' oppi' seto kiilt ja saia' tiidmiisi seto kultuurist. Ütskõik, koh trehvätäs, kõnõlamisõ keeles om seto kiilt.

Perimõspidõ Baltica jaos ollõ kultuuriklubil Setoluu' tett püünõpala „Elõtsõõr“. Käüti läbi kogo inemisõ elo latsõpõlvõst kooni vanavanõbini.

Mineva sügüse kutsti Baltica päälõ mõtõldõh kokko perimõse huvilõsõ'. Perimõse kuuli. Käve. Kõik ollõ hõste, a tuust joht saa-as arvu, midä sis saa perimõses pitä' ja midä saa-ai. Baltica 2026 ollõ illoõ. Väega illoõ. Suur teno kõõlõ ilmalõ ja õgalõ perimõse avvustajalõ. Õnnõ tuust saa-as arvu, koh, määndsel aol vai kuvvamuudu saa vanast vahtsõnõ. A vaest soõdmuudu omgi kõõ papp – perimõs, ütõskõik 200, 100 vai 20 aastaga tagonõ om õks mi uma kullannõ perimõs.

TORMI PIRET

sootõska, tandsõoppaja, juurist ja süämest seto

Setomaa latsõ' pei' latsikaitsõpäivä

1. juunil oll Verskah ja Obinitsah kuulda' latsi naaru ja tegemist hüvvämiilt, ku Setomaa muusiumi' kutsi' piirkunna latsiaia- ja koolilatsõ' traditsioonilisel latsikaitsõpäivä pidamisõlõ. Soo aestaga latsi kultuuripäivä teema oll „Lats perüs elo keskpaigah“, mia tõi noorilõ lähäbäle erinevvi aamõtit, mõistmisi ja kogokunna tegemisi.

SEIMI ANNELI

Verskah pei' päivä Verska ja Miktämäe oppõkotussidõ latsõ', a Obinitsa küläkeskusõh Meremäe ja Obinitsa oppõkotussidõ opilasõ' ja latsiaialatsõ'. Päivä joosul sai' latsõ' olla' tüütariih, tetä' vahtsit tegemisi ja saia' kokko inõmisiga', kiä' tutvusti' ummi õgapäivä-tõid, aamõtit ja hobisit. Mõtõh oll paku' vahtsit tiidäsaamisi, tugõvda' köüdüssit kogokunnaga' ja näidäda', õt ku mitmõsaganama' ja huvitav om perüs elo mi ümbre.

Ütehhaardvit tegemisi paki' Seto Käsitüü Kogo, Seto Kük, Päästeamõt, Verska Kuurort-ravikeskus, Kaitsõvägi, Poltsai- ja Piirivalvõamõt, Räpinä Aianduskuul, Setomaa Turism, Verska ja Obinitsa raamadukogo', pildistaja Teervalt Reigo, Meremäe vabatahtligu' pästjä',

Latsikaitsõpäiv.

Liiva Kati pilt

Kuuse Merili üteh ponidõga', Setomaa kuulõ oppaja' ja mitmõ' töösõ' Setomaa kogokunna liikmõ' ja kuuhtüpartneri'.

Obinitsah naas ja Verskah lõppi päiv tiadustiatrri „Kolm porsakest“ etendüsega'. Nalalistõ juttu polmit katsõ' ja eksperimendi' paki' avastamisõst hüvvämiilt nii väikobilõ ku suurõbilõ. Päiväle pand mõlõbah kotusõh punkti makõ üllätüs – aifumma Coop Põlvalõ, õt ti tei'

mi latsikaitsõpäivä magusast ja hüvämeelitsõst ja hüvvämiilt sai' latsõ' teno ijätüsele.

Päivä joosul sai' latsõ' pruumi' erinevvi aamõtit ja tegemisi, tutvust tetä' kogokunnaliikmidõ tüüga' ja panda' proomilõ uma' mõistmisõ'. Suurt helevüst paki' päste- ja poltsaitehnika, käe'-külge tüütariih ja võimalus olla' eläjidõga' ja tetä' ponisõitu.

Tagasiside põihal või üldä', õt päiv läts hoste kõrda. Kõgõ kor-

gõbalt hinnati kõrraldajidõ sõbralikkust, mia sai maksimumi hinnangu'. Ka' kiteti turvalist keskkunda ja tegemisi pallõsust, mia pakk huvvi õgah iäh latsilõ. Väiga' korgõ hinnangu sai' ka' programm, tüütariih ja kotusõ'.

Eiserälisõlt populaarsõ' olli' Kaitsõliidu ja Poltsai- ja Piirivalvõamõti tegemisõ', midä kiteti mitu kõrda nii noorõbidõ ku vanõbidõ puult. Väikobilõ latsil miildü' väiga' „Puh-

kus plaastrita“ (Verska Kuurort-ravikeskus), „Sõrmed särama“ (Seto Käsitüü Kogo) ja „Kivide ilusalong“ (Kaitsõvägi). Vanõba' latsõ' tõi' esile „Näksimise eriüksuse“ (Seto Kük) ja tegevüse „Turist üheks päevaks“ (Teervalt Reigo ja Setomaa Turism).

Obinitsah kiteti Kaitsõliidu oppõpunkt, minkõ tei' sisukast Hörna Aare ja Mäesepp Lauri. Pallõ hüvvämiilt pakk latsilõ ka' ponidõga' ratsutaminõ Obinitsa Küläkeskusõ ümbrusõh.

„Turist üheks päevaks“ oppõpunktih sündü ka' üts kõrvalprojekt – latsi tett pildi'. Pildi' sai' nii loominguilõst, umanõolisõst ja kvaliteet-sõst, õt nuist plaanitas kokko panda' näütüs. Mäntsel kujol ja koh näütüs üles säetäs, tuu saa pia selgest, a jo parhilla' om tiidä', õt latsi tõiest sündü väärt lõppresulataat, midä tamos laebalt tutvusta'.

Osalõjidõ puult anti pallõ hüvämeelilist tunnõht. Päivä kottalõ ülti „äge“ ja latsõ' tehni' kõrraldaji hüä päivä iist. Hüvvämiilt tundsõ' ka' tegemisi läbiviija'. Mitmõ' partneri' ja juhendaja' tõi' vällä Setomaa latsi tiidähtmishimo, tetä-tahtmisõ, opmishimo ja ütli', õt nä tahtva' järgmätsel aestagal ka' üteh lüvvä'. Näide sõnnu perrä om Setomaa latsõ' julgõ', kiä' haardva' vahtsist tiidmisist kinni ja tegevä' kuuhtüpartneridõ tüü tenoväärilitsõst.

Kuki' rahulolo oll väiga' korgõ, tõi' osavõtja' vällä ka' mõnõ' arengukotusõ'. Kõrraldaja' püüdvä' järgmätsel aes-

tagal paranda' aokava selgust ja muuta' väikobilõ latsi liikumisõ tegemiskotussidõ vaiholõ mugavabast. Ka' tahasi' latsõ' tulõviguh nätä' inäbä meis-terdämist, joonstämist, maal-mist, sportlikkõ tegemisi, elä-jidõga' köüdet ettevõtmisi ja erinevvi avuhinnamänge.

Setomaa Muusiumidõ mõtõh oll paku' latsilõ sisukat, hüvämeelilist ja miildejävät latsikaitsõpäivä ja tuvva' näid lähäbäle perüs elolõ, kogokunnalõ ja kohalikõlõ traditsioonolõ. Täambäne päiv näütäs jäl', õt ku latsõ' saava' eis-avasta', pruumi' ja üteh tetä', sünnüse' kõgõ eredäbä' mälestüse'. Säntse' kokkosaamisõ' avitasõ' kasvata' köüdüst uma kodokotusõ, inõmisi ja kultuuriga' ja andva' väärtüsilikkõ kogõmuusi, midä koolipingist kõõ lõvvä-äi.

Setomaa Muusiumidõ iist-vidämisõl olnu' ettevõtminõ lei mõlõbah paigah lämmä ja üttheoitva tundõ, koh oll hüvvämiilt nii väikobilõ ku suurõbilõ. Sünnüse kõrraldamis-kiuskunna olli' päälõ Setomaa Muusiumidõ tüütäjidõ ka' Setomaa valla kultuuritüütäjä', Setomaa Latsiaia direktor ja Setomaa Vallaraamadukogo direktor. Suur teno näile pühendümisõ, kuuhtüü ja panusõ iist, mia' avit luvva' latsilõ miildejävä ja sisuka päivä. Süämest teno kõigilõ vabatahtlikõlõ, partneridõlõ ja toetajilõ, kiä' avidi' soo päivä erilitsõst tetä'.

Tõlknu' Sarvõ Öiõ.

Paul Haavaoksalõ pühendet luulõvõistlus

Setomaalõ joudnu' kevvi tõe Verskahe kokko koolilatsõ', kiä' olli' pruumnu' ummi luulõrito paprõ päälõ säädü' ja nuu' luulõvõistlusõlõ saatnu'. Verska kultuurikeskusõh oll 22. lehekuu päiväl nuuri luulõtajidõ tennämine.

Osavõtjit oll kõgõ rohkõmb Setomaa koolidõst – nii Verskast, Miktämäelt ku Meremäelt. A ummi laulõ saadõti ka kavvõmbast: Võro Keskliina koolist, Rõugõ ja Varstu koolist Võromaalt.

Kõrraldaja Hoidmetsa Ilme perrä nakaõ Paul Haavaoksalõ (1924–1983) pühendet kooliopilaisi loomingu võistlus joba 1987. aastagal, ku oll esiki kats võistlust. Luulõvõistlusõlõ kanni' opilasõ' ette Haavaoksa luulõ ja umaloomingu võistlusõlõ saadõti ummi kirotuisi. Opilaisi luulõ mano juhataminõ om käünü' nika ku soo aoni vällä – kõrd loetas Haavaoksa hindä luulõ, tõnõ kõrd om luulõvõistlus ja mõnikõrd tetäs mõlõmbat kõrraga.

Tä kitt' ja tennäs hüvvi kirandüsoppajit, kiä' avitasõ' latsil kirandüse vasta huvvi herätä'. Om olnu' hulga toetajit ka välästpuult kuuli ja pal-lõ eri vannusõh opilaisi om aoga taast luulõvõistlusõst osa võtnu'. Hoidmetsa Ilme om sää-nest luulõpito vidänu' alostusõst päälõ nika ku täambäde kevväjäni vällä.

Luulõvõistlusõ avitaja Korela Tea Saatse muusõumist tund'

Haavaoksa luulõvõistlusõ võitja.

Eräkogo pilt

suurt rõõmu, õt luulõvõistlusõlõ oll soo aastaga tulnu' nivõrra hulga tõid. Timä sõnno perrä nõud sõnno laulus säädmine aigu ja märkmist, a koolilõpu aol om kõigil õks väega kipõ. Uma' süämest tulnu' tenosõna' and' tä eis' edesi haiku vormih:

„Setomaa kevad
Haavaoksa kodupaigas
lapsed tänatud.“

Saatse muuseum and' umalt puult vällä kats eripreemiat: Mõttusõ Mihkilõ luulõtusõ „Minu naljakas kodu“ iist ja Hainsoo Silverilõ luulõtusõ „Jahimees“ iist.

Uma' eripreemia' oll vällä pandnu' ka doktor Rehi Angela, kiä' ütäl' niimuudu: „Luule-tusi lugedes otsin haavaoksa-

likku kodukandi looduselõ kahalolu, lihtsust ja ehedust.“ Preemia saie Palolilli Lennart luulõtusõ „Sõber mets“ iist (Setomaa Gümnaasiumi Miktämäe opikotus, 8. kl, oppaja Jüriõ Vello) ja Didžus Gabrieli „Hommik“ (Setomaa Kooli Miktämäe opikotus, 6. kl, oppaja Jüriõ Vello). Viil kiteti Uibo Emmat luulõtusõ „Mõtete rada“ iist (Setomaa Gümnaasiumi Verska opikotus, 7. kl, oppaja Purik Tiina).

Setomaa kuulõ eripreemia sai Kalmu Ramona „Siin ma elan“ (Talina Hiiu kuul, 3. kl). Timä pereh om peri Setomaalt.

Luulõvõistlusõ žürii liigõh Kauksi Ülle nimmasõ, õt tehisarõ abiga tettü' luulõtusõ' tunnõt ar' tuu perrä, õt om ülearmo ar'

Haavaoksa luulõvõistlusõ paremba'

4.–6. klass

- I kotus** „Jahimees“ – Hainsoo Silver (Setomaa Kuul, Verska opikotus, 5. kl, oppaja Hoidmetsa Ilme);
- II kotus** „Unistus“ – Suurkivi Karoliine Orlagh (Võro Keskliina Kuul, 5. b kl, oppaja Kirsi Inga);
- III kotus** „Unistus“ – Kasuka Kreete (Rõugõ Põhikooli Rõugõ opikotus, 6. kl, oppaja Kaabli Liina);
- Eripreemia** saie Popko Remo luulõtusõ „Metsas nähtud“ iist (Rõugõ Põhikooli Rõugõ opikotus, 5. kl, oppaja Kaabli Liina).
- Eripreemia** põnõva siso iist saie luulõtusõga „Minu naljakas kodu“ Mõttusõ Mihkel (Rõugõ Põhikooli Varstu opikotus, 4. kl, oppaja Kase Kaisa).

7.–9. klass

- I kotus** „Saar ja vaal“ – Karu Anni Arwen (Rõugõ Põhikooli Rõugõ opikotus, 7. kl, oppaja Salumetsa Kärt);
- II kotus** „Elu“ – Pruuli Karoliina (Võro Keskliina Kuul, 9. kl, oppaja Aalmani Aliis);
- III kotus** „Kas tahan ikka minna“ – Parmassoni Marta (Rõugõ Põhikooli Rõugõ opikotus, 7. kl, oppaja Salumetsa Kärt).

10.–12. klass

- I kotus** „Jooksõn mõõda karedat kruusa“ – Parijõgi Indrek (Setomaa Gümnaasium, 12. kl, oppaja Hoidmetsa Ilme);
- II kotus** „Vaikuse rajal“ – Mangelsoo Kristelle (Setomaa Gümnaasium, 10. kl, oppaja Hoidmetsa Ilme);
- III kotus** „Metsas on varjud ja valgus vaheldub“ – Raudoja Miina (Setomaa Gümnaasium, 11. kl, oppaja Hoidmetsa Ilme).
- Eripreemia** saie Ploskovski Anastasia luulõtusõ „Vaikne koht“ iist. Timä käü Setomaa Gümnaasiumi 10. klassih ja oppajas oll' Hoidmetsa Ilme.

ilostõt ja tuuperäst nigu ilma hingeldä. Hindä tettü' luulõtusõh lõvvüs õks mõni eisumuudu mõtõh ja mõni ilmuutmalda kotus, mia pand perrä mõtlõma.

Tõõnõ žürii liigõh Reimann-Otsaru Nele kõnõl, õt luulõtusõ kats päateemat olli' kodo ja mõts. Kodokandi heli' ja lõhna' omma' tutva', kodo-küllä vii viil ruusatii. Mõt-sah tulõva' paremba' mõttõ'

ja kodomõtsah saa hing rahu. Muidogi kirotõdi sagõhõhe ka kevjäjä tulõmisõst. Mitu laulu kõnõli' unistamisõst ja tulõviguusõvõst. Vai mis jääs kodo-paika maaha, ku tulõ minnä' kavvõndõhe?

Illoõ luulõpäiv oll' – või olla' pruum nii mõnigi kirotaja ka edespidi viil ummi mõttit ja tundit kirja panda'.

REIMANN-OTSARU NELE

Tiidõkõnõ ja aig

Õga päiv om vahtsõnõ, eiski' ku mõntkõrd paistus, õt päiv ku päiv, midägi' huvtavva olõ-õs. A kas pias olõma õgah päiväh midägi' huvtavva? A vaest mi õgakõrd panõ-õi tuud huvtavva tähele? Vaest tähelepandümisõ jaost om vaia aigu? Mi või tuud eiski' tiidä', õt ku om kipõ aig, sis aigu olõ-õi. Mia tuu aig sis om, ku tä nii ku om olõmah, a säälsamah timmä olõ-õi?

Mi kõikaig mõtlõ ja üttele, õt aigu olõ-õi. Mi elä aoh, mi olõ kõikaig aoh seeh ja tuud meil sis olõ-õi? A mõntkõrd om liisnalt aigu, ku vaia midägi', kedägi' uuta', sis aig vinnüs.

Väikõlõ latsõkõsõlõ üldäs kõikaig, õt hillä, hillä, tassa, tassa, mine' aigupiteh, õt aigu om. Aig om miaki', minkõ piteh saat minnä'. Ku kiäki' kau väiga' tassa, aigupiteh, sis üldäs, õt tä lätt ku tigo. Tigo joosõ-õi, täl aigu om.

Tiidõkõnõ om üttepiteh väiga' käpe juuskma, hüppämä, a tõistpiteh om täl aigu pikält maada'. Ku tiidõkõnõ taht maada', sis tä lasõ-õi hin-näst kinkõlgi' siädä'. Tä kakk nõnagi' käppi vaiholõ ja maka, õnnõ kõrva' liigusõ', täl om magahusõ aig.

Meil kõigil om magamisõ jaost uma aig. Mi võta aoh, õt maada'. Samanii tegevä' kõik eläjä', kõik tsirgu', õt nä mäntselgi' aol magahasõ'. Õt ellä', sis tuu jaost om vaia ka' aigu magahamisõst.

SARVÕ ÖIÕ

JUULIKUU SÜNDMUSÕ

- 3.–5. juuli Nuuri Mo'otamisõ Festival Uusvada kultuuriküläh.
- 3. juuli kell 18 keelpillilaagri kontsert Verska kultuurimajah.
- 3. juuli kell 19 Perdaku külä jaanituli.
- 4. juuli kell 12 Traktoridõ Show Treski küläplatsi pääl.
- 4. juuli kell 20 Seto jaanituli Treski küläplatsi pääl.
- 5. juuli kell 20 OUT tiatri etendüs „Kui sa mind enam ei armasta“ / „Ku sa minno inäp salli-i“ Obinitsa tiatriküünüh.
- 6. juuli kell 20 OUT tiatri etendüs „Kui sa mind enam ei armasta“ / „Ku sa minno inäp salli-i“ Obinitsa tiatriküünüh.
- 6. juuli kell 20 Miiakse jaanituli.
- 7. juuli jaanipäiv; Miiakse ja Treski külä pühä.
- 10. juuli kell 19 Võõpsõ külä jaanipäiv küläplatsi pääl.
- 10.–12. juuli kell 18 Viinakua Haugi Harvendus 2026 Kahkva küläh Viinakua taloh.
- 11. juuli kell 9 Obinitsa küläpäiv.
- 11. juuli kell 14 Verska I rahvatratlon Verska kuurortravikeskusõh.
- 12. juuli piitrepäiv, kell 17 piitrepäivä kirmask Uusvadah.
- 17.–18. juuli Ostrova Festival.
- 18. juuli kellä 11–17 VI avatu kultuuri- ja käsitüütalodõ päävä' Setomaal.
- 19. juuli kell 15 ninnikirmask Puugnitsa küläh.
- 24.–26. juuli kell 18 Sannalaagri Setolandih 2026 Kahkva küläh.
- 25.–26. juuli rattaorienteerumisõ Eesti MV Verska staadioni pääl.
- 28.–30. juuli X Lummo Kati laululaagri Nedsjä küläh.
- 30. juuli kell 20 päänitsapävä puulpühä iloõdak Verska talomuseumih.
- 31. juuli kell 8.30 päänitsapäv Saatse kerkoh.
- 31. juuli kell 12 Väiko Kunigriik Mikitamäel.
- 31. juuli kell 17 päänitsapäv Perdaku küläh.
- 31. juuli kell 20 päänitsapävä pidoõdak Saatse küläplatsi pääl.
- 31. juuli kell 19 rockmuusikal „Seto Odüsseia“ Anzelika Mahetaloh Luhamaal.

VI AVATUD KULTUURI- JA KÄSITÜÜTALUDE PÄEV 18. JUULI 2026 SETOMAAL AVATUD 15 ERIILMELIST KOHTA

ÕPITOAD / NÄITUSED / MÜÜK
kell 11–17
INFO
kogo.seto.ee
visitsetomaa.ee

SETO KÄSITÜÜ KOGO

Puugnitsa külä ninnikirmas pühapääväl, 19. juulil 2026 kell 15 Puugnitsa küläplatsi pääl

Mi ooda kõiki Puugnitsa külä parhillatsit ja innitsit inõmisi, Puugnitsah sündünü' hõimõ ja sõpru! Saami kokko ja tulõtami miilde innitsit aigu. Võta' üteh uma süük ja juuk! Ka' mälestüse' ja pildi' omma' oodõt. Anna' tiidä' ummilõ sugulaisilõ ja innitsilõ-parhillatsilõ puugnitsalaisilõ kokkosaamisõst.

Kirmasõ kõrraldaja MTÜ Puugnitsa Küläselts
Info: Roosimaa Margery, tel 522 9159,
Mustimetsa Indrek, tel 506 3076, indrek.mustimets@gmail.com

Õnnitlõmi tillokõist vallakodanikku!

ARLO REOSE

SÜNNÜPÄÄVÄ' JUULIH

Nassari Elvi – 69 1. juuli Sõsarõ leelopargi vedosnik, sõnolinõ	Lennuki Lembit – 67 16. juuli sorrõseto
Kuusingu Nikolai – 84 4. juuli Hõpõhõimu laulumis	Liinamäe Eevi – 85 19. juuli seto elo ja kultuuri hoitja
Veesaarõ Anne – 69 4. juuli näütlejä, Siidisõsarõ leelonaane	Verrev Hele – 72 24. juuli Meremäe-Obinitsa naiskõori laulja
Laari Maivi – 65 5. juuli ettevõtja	Metsa Helve – 72 25. juuli Hõpõhõimu leelonaane, Seto Latsi Kooli oppaja
Andrelleri Maris – 39 8. juuli Lummo Kati leelopargi laulja	Hirsigu Mari-Lii – 36 25. juuli Sõsarõ leelopargi laulja
Purje Kaja – 66 10. juuli Siidisõsarõ leelonaane	Kõomägi Kärol – 25 26. juuli Meremäe-Obinitsa naiskõori laulja
Mägipõllu Aime – 65 11. juuli Helmise leelonaane	Karbi Valli – 72 27. juuli Sorrõseto vedosnik, leelo- ja pillinaane
Kunsti Eevi – 63 11. juuli Kuldatsüga leelonaane	Kudre Helena – 78 28. juuli Kuldatsüga leelonaane
Mägiste Ketsia – 77 13. juuli Meremäe-Obinitsa naiskõori laulja	Rohu Svetlana – 65 29. juuli Madaridõ ja Ilolisõ leelonaane
Alveri Vaike – 71 13. juuli Kuldatsüga leelonaane	Krepka Helga – 77 31. juuli Sõsarõ leelopargi laulja
Raali Ain – 52 13. juuli pillimiis ja ollõmeistri, Seto Miihi Summa laulumis	Utsali Maret – 43 31. juuli Hõpõhelmi ja Meremäe miihi leelotaja
Reimann-Otsaru Nele – 63 15. juuli haridus- ja kultuuritegeläne	

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Minna Landra	94	Ülo Liivago	77
Ludmilla Jäämets	94	Paul Kütimaa	77
Olga Pihle	91	Leo Tereste	77
Liivi Härma	89	Valentina Morozova	74
Sofia Kullmann	87	Tatjana Jerešina	73
Ivo Laanetu	87	Ilmar Toom	73
Mare Poll	86	Vello Toomik	73
Helju Kuuse	86	Sirje Tuik	72
Olga Udu	85	Silvi Laanetu	72
Heli Leivo	85	Hele Verrev	72
Eevi Liinamäe	85	Linda Sikkaste	72
Elli Pillak	83	Johannes Juhkam	72
Aleksandra Talo	82	Leo Hainsoo	71
Aino Sikk	82	Paul Heimar	71
Laida Kütt	81	Elene Korableva	71
Õie Saarestik	79	Vaike Alver	71
Mare Lallu	78	Linda Allas	70
Aime Junna	78	Tea Tammekand	70
Evi Kirsi	78	Kalju Talupoeg	70
Helena Kudre	78	Volli Savimägi	70
Eevi Reinart	77	Raivo Ruuspõld	70
Liivia Kann	77	Mati Laansalu	70
Leili Kann	77	Raivo Vahtramäe	70
Ketsia Mägiste	77		

IN MEMORIAM

ELVI GRANOVA

17.05.1960 – 7.06.2026

7. juunil 2026. aastagal uinusi igävesele unõlõ Petserimaal Elvi Granova. Tä sündü 17. mail 1960. aastagal Sokolova küläh Petserimaal. Koolih käve Trõnnõ algkoolih ja Petseri II (eesti) Keskkoolih. Oppõ Tal-linnah, elli mõni aig Eestimaal. Tulle üteh perrega tagasi Petserimaalõ 1994. aastagal. Timä esä ja kodotalo tahtsõ hoit-mist. Tüühü naas Petseri II

Keskkoolih, mis sis olle tävvelistõ eestikeeline, majandus-juhatajana, peräst oll' pikält direktori asõtütjät ja raamadukogohoitja. Tuuh aamõtih Elvi Granova hoitsõ kõrrah kooli majandusõ, paprõ' ja raamadukogo.

Elvi Granova hoitsõ alal ka 1919. aastagal asütõt Petseri Eesti Gümnaasiumi, perästidsõ Petseri II Eesti Keskkooli ni parhillatsõ Petseri Lingvis-tilidsõ Gümnaasiumi aoluu-paprõ', tiidmisõ' ni tradit-siooni', minkõst üts om kooli vilistläisi kokkosaamisõ'. Elvi olle ütest Petseri eesti kooli hüäst hingest, kinkõ rahulik

sõna ja sõbralik olõminõ läts kõrda nii latsilõ, latsõvanõmbilõ, oppajilõ ku seto rahvalõ nii Petseri ku Eesti poolõ pääl. Timä olle üts noist, kiä hoit' kooli läbikäumist Eesti poolõga, kõrrald' mi ütitsit kokkosaamisõ ni tegemisi. Ku Meremäe kuul aamõtlilikult alost' kuuhtüüd Petseri eesti kooliga, sis olle Elvi Granova mi köüdüest asju kõrraldamisõl. Tä olle kõgõ hüä kullõja ni sõbraliku, rahuliku sõna ütēja ja tarvidusõl abi ni toe pakja.

Avaldami kaastunnõt latsilõ ja umatsilõ.

Hõrna Aare ni töõsõ' Elvi tiidjä' ja sõbra'

ELVI GRANOVA (PILLE)

17.05.1960 – 7.06.2026

Mälestäse' innidse' kolleegi' ja opilasõ' Petseri II Keskkooli päivilt

ALEKSANDRA HADE

15.06.1926 – 10.01.2023

Mälestä umma kallist sugulast, Sokolova leelokõori lauljat ja killõt Siima All'at 100. sünnüaastapääväl.

Nassari Elvi

OLGA TAIMUR (SUUVERE)

19.09.1946 – 11.06.2026

Mälehtäse' Leeni Suuvere, Tõnu Suuvere, Õie Sarv (Suuvere)

Leinämi

† Heino Hain

† Vladimir Kurg